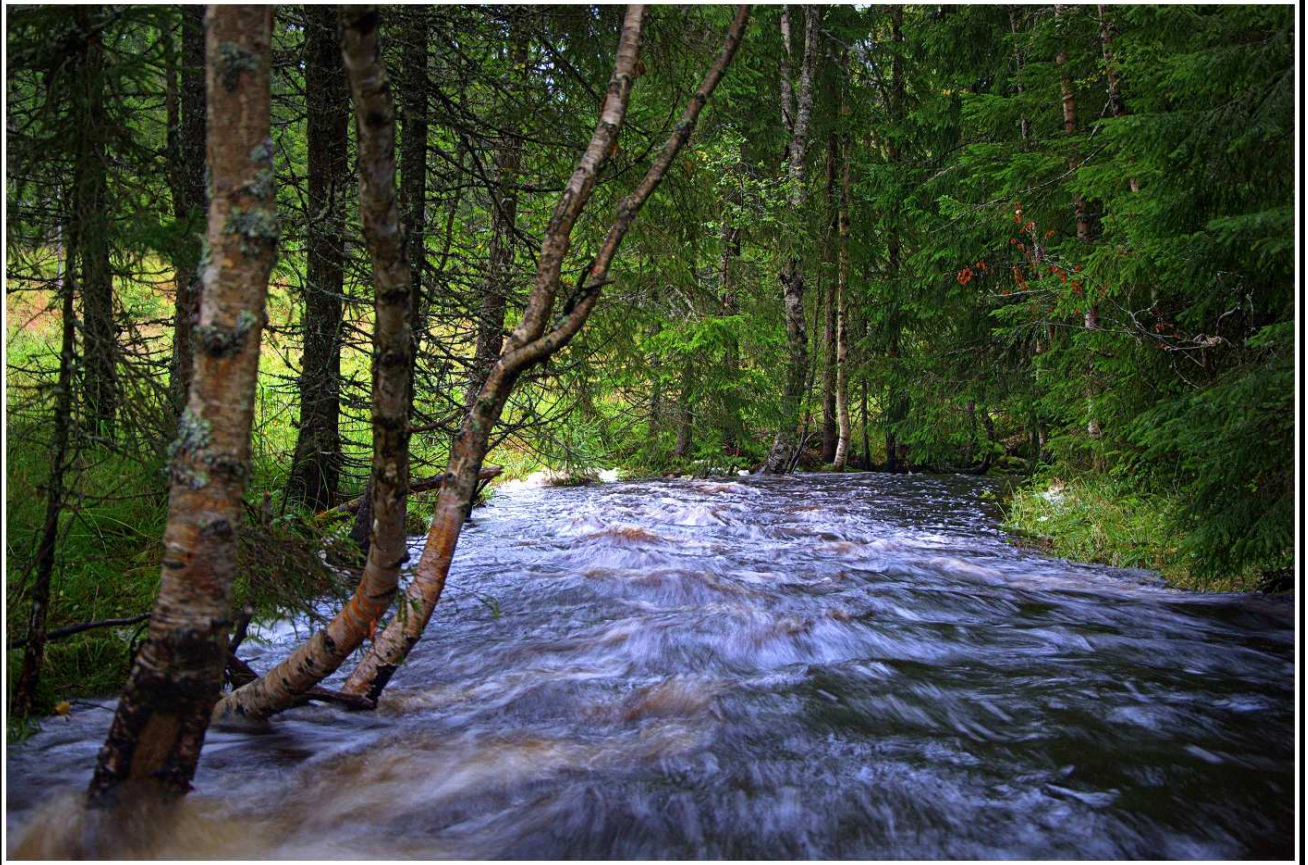

VÅLER KOMMUNE

ÅRSBERETNING 2018

Pliktig innhold i årsberetningen følger av kommuneloven § 48 nr. 5 og regnskapsforskriften § 10 og § 12.

<u>0. RÅDMANNENS FORORD</u>	3
<u>1. LOV OG FORSKRIFTSBESTEMTE OPPLYSNINGER</u>	4
1.1 ARBEIDSGIVERSTRATEGI	4
1.2 TILSYN OG KONTROLL	4
1.3 LIKESTILLING, DISKRIMINERING OG TILGJENGELIGHET	5
1.4 ETIKK	9
<u>2. VESENTLIGE BUDSJETTAVVIK</u>	10
2.0. ÅRETS REGNSKAPSMESSIGE OVER/UNDERSKUDD	10
2.1. 1A SKATT/RAMMETILSKUDD/GENERELLE STATSTILSKUDD/RENTER/AVDRAG/FRIE FOND	11
2.2 1B – VIRKSOMHETSOMRÅDENE	15
2.3 2A – INVESTERING – ANLEGGSMIDLER/UTLÅN/AVDRAG/AVSETNINGER/FINANSIERING	25
2.4 2B – INVESTERING	26
<u>3. KOMMUNENS ØKONOMISKE STILLING</u>	27
3.1 FINANSIELLE NØKKELTALL – ANBEFALTE STØRRELSER	28
3.2 NÅ-SITUASJON	30
3.3 HISTORISK UTVIKLING	40
3.4. KORRIGERING AV RESULTATER I REGNSKAPET	50
3.5 EVNEN TIL Å FINANSIERE KOMMUNENS AKTIVITET OG MØTE SINE FORPLIKTELSE	51
3.6 FINANSRAPPORT	55
3.7 RISIKOEKSPONERING	55
3.8 MARKEDSENDRINGER	56
<u>4. OPPSUMMERING OG VURDERING AV KOMMUNENS ØKONOMISKE STILLING</u>	57
4.1 UTVIKLING MÅLT MOT KG2	57
4.2 FINANSIELLE NØKKELTALL MÅLT MOT ANBEFALTE STØRRELSER	61
4.3 FREMTIDIG UTVIKLING	61

0. RÅDMANNENS FORORD

Regnskapet for 2018 viser et merforbruk på 8.2 mill på driftsregnskapet og 0.6 mill på investeringsregnskapet. Underskuddet på drift utgjør ca 5% , mens veiledene norm er et driftsoverskudd på 1.75 %. Skatt og rammeinntekter m.m. økte med 1.5 %, mens virksomhetenes netto driftsutgifter økte med 14.5 %. En vesentlig del av overskridelsene ligger på teknisk område med ca. 6.2 mill. Nærmere årsaker finner man i årsberetningen.

Rådmannen er bekymret over at utgiftsnivået innen oppvekst-området. Barnetallet er synkende, men dette synes ikke å bli reflektert i færre barn og unge som krever ekstra oppfølging og innsats fra foreldre så vel som det offentlige, kanskje tvert i mot.

Kommunen har et alt for stort antall boliger, som dessuten ofte er i en enkel standard, noe som bidrar til en noe skjev fordeling av innbyggere til Våler. Kommunen har også en svært høy andel uføretrygdete. I sum medfører dette behov for mer tjenester fra kommunen og lave skatteinntekter. Kommunen opplevde heldigvis en oppgang i befolkningstallet i 2018, men trenden er nedadgående folketall.

Kommunen har enkelte prosjekter (Ny skole – og aktivitetshus, Kjærlighetsstien) som kan som bidra til å få snudd de negative trendene i mer positiv retning.

For å møte de fremtidige utfordringene (økonomi, demografi m.m.) er rådmannen av den oppfatning at man bør utrede mer interkommunalt samarbeide, og vil komme tilbake til dette.

«Ett GIR ekstra»

Våler 24.04.19

Eyvind Alnæs
rådmann

1. LOV OG FORSKRIFTSBESTEMTE OPPLYSNINGER

1.1 Arbeidsgiverstrategi

Kommunens arbeidsgiverstrategi ble vedtatt i kommunestyret 27.06.2011 med disse hovedpunktene:

- Service i Våler kommune
- Ledelse i Våler kommune
- Etikk
- Lønn- og lønnspolitikk
- Livstilpasset arbeidsgiverpolitikk
- Medbestemmelse
- Kompetanseutvikling

Gjennom vedtatte etiske retningslinjer, lederavtaler og arbeidsgiverstrategien tydeliggjøres de forventninger som gjelder for det administrative arbeidet i kommunen. I dette arbeidet er kommunen avhengig av alle ansatte for å nå de mål kommunestyret har trukket opp. Gjennom godt samarbeid og gode relasjoner vil medarbeidere, ledere og tillitsvalgte sammen levere gode tjenester og skape arbeidsplasser med god kvalitet.

1.1.1 Personalpolitiske tiltak

- Det avsettes årlig kr 30 000 i budsjettet til arbeidsmiljøtiltak for ansatte. Kommunen dekker også påmeldingsavgift til ansatte og kommunens innbyggere som vil være med på aksjon «sykle til jobben».
- Vi søker hvert år om kompetanse og innovasjonsmidler fra fylkesmann. Disse brukes til å utdanne arbeidstakere innen pleie og omsorg. Vi har ansatte som tar fagbrev, fagskole, høyskole og videreutdanning.
- Våler kommune har avtale om levering av bedriftshelsetjeneste med Salutis HMS AS, og betaler medlemskontingent på kr 90 000 per år. Dette er penger som går til kurs og opplæring, samt pålagte helseundersøkelser.
- Læringer: kommunen har totalt hatt 13 lærlingplasser, noe som er godt over de statlige målene om *en* lærlingplass per 1000 innbygger.

1.2 Tilsyn og kontroll

I kommunelovens § 48 nr. 5 er det inntatt en bestemmelse om at det i årsberetningen skal redegjøres for tiltak som er iverksatt og tiltak som planlegges iverksatt for å sikre betryggende kontroll i virksomheten. I tillegg til kontrollaktiviteter knyttet til gjennomføringen av konkrete oppgaver, aktiviteter og prosesser omfatter intern kontroll også virksomhetsovergrepene systemer og strukturer som fullmakter, fordeling av roller og ansvar i virksomheten, kompetanse, kultur og holdninger, mv.

Virksomhetsledelsen har ansvaret for internkontroll i virksomheten. De ansatte bidrar på sin side til internkontroll i sitt daglige arbeid ved å følge etablerte rutiner. En strukturert prosess for internkontroll vil gi viktige bidrag til læring og forbedring i virksomheten.

Internkontroll generelt og økonomisk internkontroll er prosesser som er utformet for å gi en rimelig sikkerhet knyttet til måloppnåelse innenfor områder som:

- Målrettet og effektiv drift
- Pålitelig rapportering
- Overholdelse av lover og regler

Våler kommune har et internkontrollsystem – kalt Compilo – som skal støtte virksomhetene med kvalitets- og styringsprosesser, avvikshåndtering og risikovurderinger. Dette systemet er nytt i 2018 og det arbeides fortsatt systematisk for å få implementert dette på en god måte. Av forhold som blir viktige å dokumentere kan da nevnes regler/retningslinjer, organisering, roller, ansvar og fullmakter. Likeledes vil systemet gjøre rutiner og prosedyrer tilgjengelige for ansatte i organisasjonen.

Systemet er under kontinuerlig utvikling, og nye og reviderte retningslinjer og prosedyrebeskrivelser blir stadig lagt inn. Eksempel på dokumenter som ligger i systemet er årshjul for rapportering, rutiner for rapportering, veileder for anskaffelser og retningslinjer for reiser foretatt på kommunens bekostning.

Systemet fungerer på den måten av de ansatte kan logge seg på ved å ha fått tildelt et brukernavn og passord på arbeidsplassen.

1.3 Likestilling, diskriminering og tilgjengelighet

1.3.1 Redegjørelse for den faktiske tilstanden

Offentlige myndigheter skal jobbe aktivt, målrettet og planmessig for å fremme likestilling og hindre diskriminering på grunn av kjønn, etnisitet og nedsatt funksjonsevne. Som følge av dette er kommunen pålagt å rapportere om tilstand på likestilling mellom kjønnene i egen organisasjon. I tillegg skal kommunen som arbeidsgiver rapportere om planlagte og gjennomførte tiltak på grunnlag av kjønn, etnisitet og nedsatt funksjonsevne.

Likestilling/mangfold betyr likeverdige muligheter, like rettigheter og plikter til deltakelse for alle, uansett opprinnelse, legning, kjønn, funksjonshemming og bakgrunn.

Diskrimineringsloven om seksuell orientering, likestillingsloven, diskrimineringsloven om etnisitet og diskriminerings – og tilgjengelighetsloven er erstattet av en felles lov: **Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven)**

I Våler kommune vi har innarbeidet likebehandlingsprinsipper både i arbeidsgiverpolitikken, lønnspolitisk plan, seniorpolitiske retningslinjer, permisjonsreglement og i etiske retningslinjer.

Det er utarbeidet en likestillings – og mangfoldsplan som ble vedtatt i kommunestyret våren 2016.

Kjønnsfordeling blant fast ansatte arbeidstakere i Våler kommune

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Antall kvinner	274	321	332	298	303	303	320
Antall menn	59	61	58	54	52	53	73

TABELL 1

Hovedtyngden av ansatte i Våler kommune er kvinner: 81 %. Kvinner er i stort flertall inne pleie, omsorg og helse, barnehage og barneskole. Antall ansatte har økt fra 2017 til 2018. Dette kommer

blant annet av at tjenestetilbudet er utvidet med blant annet med avlastningsenhet i Tifu, kommunal fysioterapeut, ekstra assistent behov i skolen og et større antall arbeidstakere som lønnes med tilskuddsmidler.

Antall ansatte omfatter både fast ansatte og vikarer, d.v.s alle som mottar lønn. Økningen skyldes derfor også høyt sykefravær og vikarbruk, og flere ansatte i lønnet foreldrepermisjon.

Likelønn – kjønnsfordelt lønnsstatistikk

Lønnsutvikling kvinner og menn i Våler kommune – gjennomsnittlig lønnsutvikling alle ansatte

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Kvinner	383 118	389 366	407 779	420 888	431 757	449 481	451 027
Menn	437 417	432 097	455 304	471 421	492 507	500 280	488 795

TABELL 2

Våler kommune bruker Hovedtariffavtalen som utgangspunkt for fastsetting av lønn. Det gjennomføres lokale forhandlinger i henhold til Hovedtariffavtalens bestemmelser.

Menn har i snitt fortsatt høyere lønn enn kvinner, og forklaringen til dette er at vi må bruke lønn som virkemiddel i rekrutteringssammenheng. Ulik lønn for arbeid av lik verdi vil derfor forekomme. I de tilfeller er det kompetanse og erfaring som ligger til grunn, og ikke kjønn.

I 2018 har gjennomsnittslønn for menn gått ned og snitt lønn for kvinner ikke økt så mye som tidligere.

Stillingsstørrelser

Totalt i kommunen har vi 393 ansatte fordelt på 291 årsverk, noe som gir en gjennomsnittlig stillingsprosent 74%. Hovedvekten av deltidsstillinger finner vi innen pleie og omsorg der den gjennomsnittlige stillingsstørrelsen er 64%.

Våler omsorgssenter, ergoterapi, hjemmesykepleie og hjemmehjelp:

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Antall ansatte	120	121	128	104	106	104	119
Antall årsverk	72,48	72,7	73,87	68,26	68,12	68,42	51,80
Gj.sn stillingsstørrelse	60,4%	60,1%	58,0%	65,4%	64,3%	66,0%	63%

TABELL 3

Tiltak og tjenester for funksjonshemmede:

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Antall ansatte	63	67	69	65	74	75	80
Antall årsverk	38,64	40,2	41,73	37	46,41	46,77	51,80
Gj.sn stillingsstørrelse	61,3%	60,1%	60,0%	57,2%	62,7%	62,0%	65%

TABELL 4

Oversiktene er ikke fordelt på kjønn, men det er i hovedsak kvinner som jobber innen helse, pleie og omsorg.

Sykefravær:

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Kvinner	9,3%	10,3 %	8,4%	8,4%	8,4%	8,1%	9,2
Menn	6,2%	8,6 %	6,2%	5,8%	5,9%	5,0%	5,9

TABELL 5

Gjennomsnittlig sykefravær i 2018 er 8,6%.

1.3.2 Tiltak for å fremme formålet i diskrimineringsloven og tilgjengelighetsloven

Tiltak rettet mot kjønn

- Lønnspolitisk plan skal bidra til å fremme likelønn mellom kvinner og menn. Grunnlønn for kvinnedominererte stillingskategorier skal være lik tilsvarende stillinger i mannsdominererte stillingskategorier. Lønnspolitikken skal fungere slik at kvinner og menn likebehandles i vurdering av lønn og avansementsmuligheter.
- Ved utlysning av stillinger skal det ikke søkes etter bestemt kjønn, aldersgruppe eller språk. Moderat kvotering og saklig forskjellsbehandling er tillatt.
- Gravide arbeidstakere blir ivaretatt gjennom tilrettelegging. Lønnsutvikling sikres i foreldrepermisjon.

Tiltak rettet mot etnisitet

Kommunen har vedtatt eget varslingsreglement som skal sikre gode rutiner og god oppfølging av ansatte som varsler om kritikkverdige forhold.

Kommunen har vedtatt etiske retningslinjer der formålet er å sikre god etisk praksis i alt arbeid og på alle plan både som folkevalgt, leder og ansatt. Vi har etter hvert fått et mer mangfoldig arbeidsliv med deltakelse fra mange land.

Tiltak rettet mot nedsatt funksjonsevne

Kommunen tilbyr praksis - og utprøvningsplasser for personer med redusert arbeidsevne. De fleste av kommunens virksomheter er positive til å tilby praksisplasser.

I tillegg til de vi tar inn utenfra, legges det mye arbeid i det å tilrettelegge for egne ansatte med nedsatt funksjonsevne.

Vi kan tilby:

- Fleksibel arbeidstid
- Tilpassende arbeidsoppgaver
- Nye bygg er tilrettelagt for mennesker med nedsatt funksjonsevne

1.3.3 Tiltaksplan for likestilling og diskriminering

Våler kommune som arbeidsgiver:

Mål: Våler kommune skal føre en arbeidsgiverpolitikk som skal bidra til at våre ledere kan ivareta likestilling og mangfold på arbeidsplassen. Vi skal ha et inkluderende arbeidsliv som er fritt for mobbing, trakassering og diskriminering.

Tiltak	Ansvar
Etiske retningslinjer - Våler kommune legger stor vekt på åpenhet, ærlighet og respekt i all sin virksomhet. Både folkevalgte og ansatte har medansvar for at disse grunnverdiene blir etterlevd.	Politisk og administrativ ledelse Alle ansatte
Rekruttering skal være basert på objektive, jobbrelevante kriterier hvor søkere uansett kjønn, religion, etnisitet, funksjonsevne og seksuell orientering får samme mulighet til jobb. Sørge for jevn fordeling av kvinner og menn i ulike deler av organisasjonen og innenfor alle type stillinger. Når kvinner og menn står kvalifikasjonsmessig likt, kan det underrepresenterte kjønn foretrekkes. Dette gjelder spesielt i skole og barnehage	Ledere og tillitsvalgte
IA avtalen har en intensjon om at det skal skapes et arbeidsliv med plass for alle som kan og vil arbeide. Våler kommune har sluttet seg til avtalen og har forpliktet seg til å legge til rette for opplæring – og arbeidstreningsplasser	Ledere, tillitsvalgte og verneombud
Våler kommune skal ha en livsfasetilpasset arbeidsgiverpolitikk. Å beholde motiverte og kvalifiserte ansatte i arbeid gjennom en lang yrkeskarriere krever bevisste ledere som utøver en fleksibel personalpolitikk tilpasset den enkeltes livssituasjon.	Alle ledere i Våler kommune
Våler kommune skal ha en lønnspolitik som bidrar til å rekruttere, beholde og utvikle dyktige medarbeidere på alle plan i organisasjonen.	Ledere og tillitsvalgte
Våler kommune skal være en attraktiv arbeidsgiver som tiltrekker seg kompetent arbeidskraft. Heltidsarbeid skal være hovedregelen.	Ledere og tillitsvalgte
Våler kommune har et godt trepertssamarbeid som vi ser som en forutsetning for å utvikle gode tjenester, gode beslutninger og gode arbeidsforhold for kommunes ansatte.	Ledere Tillitsvalgte Politikere

FIGUR 1

Våler kommune som tjenesteyter:

Mål: Alle i Våler kommune skal oppleve et likeverdig tjenestetilbud.

Tiltak	Ansvar
Brukere av kommunens tjenester har ulike forutsetninger. Det er viktig at informasjon om tjenester og rettigheter når fram til alle. Kommunes planer og dokumenter skal skrives på en enkel og forståelig måte slik at de kan leses og forstås av alle.	Politisk og administrativ ledelse
Universell utforming av de fysiske omgivelsene skal bidra til tilgjengelighet, likeverd, deltakelse og valgfrihet for alle. Det må sørges for at alle nybygg og utbedringer av kommunale bygg er universelt utformet slik at alle kan delta i arbeids – og samfunnsliv.	Politisk og administrativ ledelse
Gjennomføre jevnlig brakerundersøkelser	Kommunes ledere

FIGUR 2

Våler kommune som samfunnsutvikler:

Mål: Alle overordnede kommunale planer skal ha et likestillings og mangfolds perspektiv

Tiltak	Ansvar
Kommende rullering av kommuneplan må ha et klart mangfolds og likestillingsperspektiv	Politisk og administrativ ledelse
Legge til rette for bosetting i et mangfolds perspektiv.	Politisk og administrativ ledelse
Legge til rette for frivillig arbeid slik at vi kan utnytte vilje og kompetanse hos kommunens innbyggere.	Politisk og administrativ ledelse

FIGUR 3

Våler kommune som lokaldemokrati:

Mål: Alle skal kunne delta i lokalpolitikken

Tiltak	Ansvar
Regler om fordeling av viktige verv, sørge for lik deltakelse av kvinner og menn	Administrativ og politisk ledelse
Universell utforming av alle bygg	Administrativ og politisk ledelse
Stimulere til mangfold på valglister	Politisk ledelse
Møtetidspunkter og varighet av møter må tilpasses slik at dette ikke skal være et hinder for å sette seg på valgliste	Politisk ledelse

FIGUR 4

1.4 Etikk

Etiske retningslinjer ble vedtatt i 2009 og med en justering i 2011. Formålet i de etiske retningslinjene for Våler kommune skal være å sikre god etisk praksis i alt arbeid og på alle plan både som folkevalgt, leder og ansatt.

For å lykkes med dette, legges det stor vekt på åpenhet, ærlighet og respekt. Både folkevalgte og ansatte har medansvar for at disse grunnverdiene blir etterlevd. Som tjenesteytere og forvaltere av samfunnets fellesgoder stilles det spesielt strenge krav til etiske holdninger. Ledere og hovedtillitsvalgte ble kurset i tema varsling og ytringsfrihet i 2018.

2. VESENTLIGE BUDSJETTAVVIK

I henhold til forskrift om årsregnskap og årsberetning og Kommunal RegnskapsStandard skal det redegjøres for vesentlige avvik mellom regnskapsført beløp og regulert budsjett for de enkelte linjene i regnskapsskjema 1A, 1B, 2A og 2B. Redegjørelsen skal forklare årsakene til at budsjettavviket har oppstått og det skal opplyses om tiltak som er satt i verk for å forhindre budsjettavviket.

2.0. Årets regnskapsmessige over/underskudd

Kommunen har avlagt regnskapet for 2018 med et regnskapsmessig merforbruk på 8,2 MNOK på driftsregnskapet og 0,6 MNOK på investeringsregnskapet. Regnskapet er avlagt jfr de grunnleggende regnskapsprinsipper og utført kvalitetsmessig etter beste evne mhp relevante, pålitelige, forståelige, sammenlignbare og vesentlige regnskapsdata. Kommunen opplever sviktende inntekter og økte utgifter – høyere enn forventet. Dette har resultert i et merforbruk som administrasjonen imøtekommer med gjennomgang av rapporteringsrutiner, krav om utgiftsreduksjon og ytterligere behov for å prioritere internt i virksomhetene. Kommunen vil gjennomgå en stor omstilling de neste årene og dette vil medføre endringer både for innbyggerne og de ansatte. Enkelte av avvikene kommer av periodisering og finansielle avvik, mens enkelte avvik, slik som på VOS og Teknisk kommer av høyere tjenesteleveranse enn forventet. Det er disse avvikene som kommunen må se nærmere på for å imøtekomme i de neste årene. Kommunen opplever å få et regnskapsmessig avvik mot justert budsjett på ressurskrevende tjenester på 0,7 mill kroner. Dette har sammenheng med at kommunen inntektsførte ca 6,2 mill kroner mer i 2017-regnskapet enn det som ble godkjent av Helsedirektoratet. «Tapet» må kommunen føre i 2018-regnskapet. I tillegg må budsjetterte refusjonsinntekter for 2018 tas ned, slik at justert budsjett korrigeres til 12,6 mill kroner. Innsendt krav til Helsedirektoratet for refusjon av utgifter til ressurskrevende tjenester for 2018 er beregnet til 18,3 mill kroner. Kommunen har ut fra et «forsiktighetsprinsipp» valgt å inntektsføre 17,5 mill kroner. Hovedårsakene til regnskapsmessig merforbruk på 8,2 mill kroner;

Virksomhetsområde/forklaring	Avd.	Virksomhet
Merinntekter skatt/skatteutjevning		-3,5 mill
Rådmann m/stabsavdelinger		1,2 mill
IT - Vedlikeholdsavtaler/dataprogram	0,4 mill	
Næringsarbeid – ikke-finansiert fondsmidler (budsjettert), merforbr. kons.tjen.	0,8 mill	
1-10 skole - ikke klart å realisere hele innsp.tiltaket på 2,4 mill (samle barneskolene)		1,5 mill
Kommuneskog – Ekstraordinær inntekt (høgst utover balansekvantum) er budsjettert i drift, men inntektsført i inv.regnskapet		2,7 mill
Teknisk		6,5 mill
Mindreforbruk lønn	-2 mill	
Kommunale veier	1,6 mill	
Drift/reparasjoner/vedlikeh. inst.lokaler, skolelokaler, komm.disp.boliger	2,8 mill	
Salg Gravberget skole (overf.utg. tilsvarende takstverdi)	1,6 mill	
Husleieinntekter Halsemoen indre leir og komm. disp. boliger)	2 mill	
Energi/strøm	0,5 mill	
Pleie- og omsorg – økt press på tjenestene (alvorligere diagn./overbelegg)		1,5 mill
Barnehagene – mindreforbruk (færre barn)		-0,7 mill
NAV – mindreforbruk (ikke bosetting av flyktninger/sysselsetting)		-0,5 mill
Interkommunalt samarbeid – mindreutgifter barnevernstjenesten		-0,5 mill

2.1. 1A Skatt/rammetilskudd/generelle statstilskudd/renter/avdrag/frie fond

Tall i hele tusen		R2018	JB2018	OB2018	R2017
1	Skatt på inntekt og formue	-81 489	-81 550	-81 550	-80 622
2	Ordinært rammetilskudd	-140 630	-138 375	-138 375	-139 129
2.1	Innbyggertilskudd og utgifts utjevning	-107 117	-107 056	-107 056	-105 285
2.2	Skjønnstilskudd	-3 634	-3 400	-3 400	-4 600
2.3	Inntektsutjevning	-24 609	-22 649	-22 649	-23 956
2.4	Distriktstilskudd	-5 270	-5 270	-5 270	-5 288
3	Skatt på eiendom	-8 536	-8 560	-8 560	-6 762
4	Andre direkte og indirekte skatter	-255	-215	-215	-255
5	Andre generelle statstilskudd *)	-5 067	-6 107	-6 107	-5 732
5.1	Rentekompensasjon skoleanlegg	-126	-167	-167	-318
5.2	Kompensasjonstilskudd handlingsplan for eldreomsorg	-1 769	-1 944	-1 944	-1 801
5.3	Vertskommunetilskudd flyktninger Haslemoen	0	0	0	0
5.4	Integreringstilskudd bosetting 6-30 flyktninger	-3 160	-3 996	-3 996	-3 613
5.5	Andre statlige overføringer	-13	0	0	0
6	Sum frie disponible inntekter	-235 977	-234 807	-234 807	-232 500
7	Renteinntekter og utbytte	-1 858	-1 771	-1 771	-1 428
7.1	Renteinntekter bankinnskudd	-928	-850	-850	-988
7.2	Renteinntekter startlån/formidlings lån	-164	-89	-89	-168
7.3	Renteinntekter på fondsmidler	-59	-348	-348	-110
7.4	Inntekter fra innfordring	-79	-145	-145	-117
7.5	Avkastning på fond	-507	-339	-339	0
7.6	Utbytte	-121	0	0	-45
8	Gevinst på finansielle instrumenter	397	0	0	148
9	Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	4 777	5 907	5 907	5 163
9.1	Renteutgifter på eksisterende gjeld	4 777	5 767	5 767	5 163
9.2	Renteutgifter på ny gjeld (kun aktuell i budsjettskjema)	0	0		0
9.3	Kalkulatoriske renter	0	0		0
9.4	Morarenter, gebyrer, kassakreditt	0	140	140	0
10	Tap på finansielle instrumenter	0	0		0
11	Avdrag på lån	12 132	12 568	12 568	12 585
11.1	Avdrag på eksisterende gjeld	10 402	12 568	12 568	11 904
11.2	Avdrag på ny gjeld (kun aktuell i budsjettskjema)	0	0	0	0
11.3	Vektet avdrag lån	1 730	0	0	681
12	Netto finansinntekter/-utgifter	14 654	16 729	16 729	16 468
13	Dekning av tidligere års regnskapsmessig merforbruk	0	0	0	0
14	Til bundne avsetninger *)	255	215	215	255
15	Til ubundne avsetninger *)	-19	60	60	6 285
16	Bruk av tidligere års regnskapsmessig mindreforbruk	-5 069	-5 069	0	-6 285
17	Bruk av ubundne avsetninger *)	-7 200	-7 000	0	0
18	Bruk av bundne avsetninger *)	0	0	0	-218
19	Netto avsetninger	-12 032	-11 794	275	37
20	Overført til investeringsbudsjettet	0	0	0	0
21	Til fordeling drift	-233 355	-229 872	-217 803	-215 995
22	Sum fordelt til drift fra skjema 1B	241 613	229 872	217 803	210 926
23	Merforbruk (+) /mindreforbruk (-)	8 258	0	0	-5 069

TABELL 6

2.1.1 Skatt på inntekt og formue – merinntekt 1,6 mill kroner

Når regjeringen la frem sitt forslag til Statsbudsjett høsten 2017 ble det forutsatt en skatteinntang på landsbasis på 158,5 mrd kroner. Våler la inn som forutsetning for sine beregninger en inntekt som tilsvarer 73,5 prosent av landsgjennomsnittet pr innbygger og nominell vekst på 1,9 prosent fra prognosert skatt 2017 (80 millioner). Dette utgjør for Våler en skatteinntang på 81,5 millioner kroner. Skatteinntektene blir beregnet ut fra innbyggertallet 1.1. i budsjettåret. Det betyr at kommunen må budsjettere/anslå antall innbyggere 01.01 når budsjettet legges frem. Dette blir korrigert senere (slutten av februar) når SSB legger ut faktiske innbyggertall. Rådmannen budsjetterte med 3.710 innbyggere, mens det faktiske antallet ble 3.680.

I RNB (mai 2018) ble det foretatt en nedjustering av anslaget for skatt på inntekt og formue på landsbasis med 0,35 mrd kroner til 158,2 mrd kroner. Begrunnelsen for nedjusteringen er at anslaget for lønnsvekst er justert fra 3,0 prosent til 2,8 prosent. Rådmannen vurderte kommunens skatteinntang slik at man ikke velger å nedjustere denne. Kommunen lå bedre an enn prognosen og anslo at opprinnelig budsjett ville nås.

I statsbudsjettet (høsten 2018) oppjusterte regjeringen skatteanslaget for kommunene med 2,1 mrd kroner til 160,3 mrd kroner. Merskatteveksten har sammenheng med – som tidligere år - ekstraordinært store uttak av utbytter til personlige skattytere. Kommunen rapporterer 2. tertial (drift pr 8mnd 2018), og har på dette tidspunktet ingen informasjon om oppjustering av skatteanslaget. Derfor foreligger det ikke forslag om budsjettjustering til 2. tertialrapport.

Når endelig skatteregnskap foreligger viser den totale skatteinntangen for kommunene 162,5 mrd kroner – dvs 1,8 mrd kroner mer enn oppjusteringen som ble gjort i forbindelse med regjeringens forslag til statsbudsjett. Vi har i flere år nå sett at Regjeringen endrer prognosene for landets skatteinntang ved først å nedjustere nivået i RNB for deretter å øke igjen ved fremleggelsen av neste års Statsbudsjett. Og nok et år så havner faktisk skatteinntang over siste justering. Våler fikk en skatteinntang på 81,489 mill. kroner, noe som kun er kr. 61.000 lavere enn budsjett.

Det hele kan oppsummeres slik;

Utgangspunkt	Landet	Våler
Regjeringens forslag til statsbudsjett 2018	158 500 mill	81,55 mill
Revidert nasjonalbudsjett (mai 2018)	158 200 mill	81,55 mill
Regjeringens forslag til statsbudsjett 2018 ¹	160 330 mill	81,55 mill
Endelig resultat 2018	162 537 mill	81,55 mill

TABELL 7

2.1.2 Ordinært rammetilskudd – merinntekt 2,3 mill. kroner

Av merinntektene på 2,3 mill. kroner er 2 mill. kroner knyttet til inntektsutjevningstilskuddet. Utjevningsordningen sikrer at kommunen får en skatteinntang pr innbygger (inkludert inntektsutjevningen) på 93,9 prosent av landsgjennomsnittet. Den reelle skatteinntangen var på 81,5 mill. kroner (eller kr. 22.144 pr innbygger) og var på 72,1 prosent av landsgjennomsnittet. Våler kommune har mottatt 0,3 millioner kroner som ekstra skjønnsmidler fra KMD.

¹ Oppjustert skatteanslag for 2018

2.1.3 Andre direkte og indirekte skatter – merinntekt kr. 40.000

Det avsatte beløpet tilsvarer det kommunen har mottatt i konsesjonsavgift fra NVE (Norges vassdrags- og energidirektorat). Konsesjonsavgift skal gi de berørte kommuner erstatning for generelle skader og ulemper som ikke blir kompensert på annen måte. Beløpet fastsettes av NVE med en avgiftssats som er gitt i konsesjon multiplisert med et teoretisk beregnet kraftgrunnlag. Avgiftssatsen indeksreguleres hvert femte år av NVE. Dette er det ikke tatt hensyn til når budsjettet ble satt.

Selv om avviket er beskjedent velger vi å forklare dette siden denne inntekten også er budsjettert som avsetning til bundet fond (se pkt. 2.1.7 side 14).

Samme avvik og forklaring ble også gitt i fjorårets årsberetning. Beløpet er heller ikke korrigert for Budsjett 2019 og rådmannen sørger for å gjøre en budsjettjustering i forbindelse med 1.tertialrapport.

2.1.4 Andre generelle statstilskudd – mindreinntekt 1,04 mill kroner

Det største avviket er knyttet til integreringstilskuddet. IMDI (Integrerings og mangfoldsdirektoratet) yter tilskudd til kommuner som bosetter flyktninger. Våler kommune har vedtak på at de skal ta imot flyktninger – 6 i alt over en femårsperiode. Og dette er det tatt hensyn til for i budsjettet. I 2018 fikk kommunen melding om at kommuner med færre enn 5.000 innbyggere ikke vil få bosette flyktninger, og det medførte at kommunen mottok ca 0,85 mill kroner mindre enn budsjettert. Kommunen mottok også 0,18 mill kroner mindre i kompensasjon på investeringskostnader omsorgsboliger.

2.1.5 Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter – mindreutgift 1,1 mill. kroner

I investeringsbudsjettet var det budsjettert med låneopptak på 19,2 mill kroner. Når renteberegningen for 2018 ble foretatt, tok man hensyn til at dette skulle lånes opp tidlig på året. Låneopptaket ble først foretatt mot slutten av året. Renteforutsetningene som ble lagt til grunn i budsjettet viste seg å bli litt i overkant av det faktiske rentenivået. Disse forholdene resulterte i at renteutgiftene ble lavere enn budsjett.

2.1.6 Avdrag på lån – mindreutgift 0,4 mill. kroner

Avdragsutgifter på eksisterende lån ble i budsjettet beregnet til å utgjøre 12,5 millioner kroner. Avdragsutgiftene viste seg å bli på 10,4 millioner kroner (ekskl beregnet minimumsavdrag), dvs 2,1 mill kroner lavere enn budsjettert.

Minimumsavdrag

Når kommunen tar opp sine lån så blir disse tatt opp med en veid levetid (les avdragstid) som er beregnet med utgangspunkt i de planlagte investeringsprosjektene. Når kommunen av ulike årsaker ikke realiserer prosjektene slik de i utgangspunktet var tenkt, vil det bli en ubalanse mellom det som innbetales i avdrag (beregnet veid levetid på lånetidspunktet) og det som blir veid levetid på de faktiske aktiveringene (slutførte investeringsprosjekter).

Driftsregnskapet skal belastes med ordinære avdrag basert på jevn og planmessig nedbetaling på eksterne lån, beregnet med utgangspunkt i et minimumskrav bygget på veid levetid for varige driftsmidler. For å oppfylle dette kravet har kommunen utgiftsført kr. 1,7 mill som «vektet avdrag på lån».

Totale avdragsutgifter i regnskapet er da 12,1 mill kroner (10,4 mill pluss 1,7 mill).

2.1.7 Bruk av ubundne avsetninger – merinntekt 0,2 mill. kroner

Det er i budsjett/regnskapsskjema 1A ført opp kr. 7 mill kroner for å finansiere nettoutgiftene fra skjema 1B (virksomhetsområdene). I tillegg er det på næringsområdet (skjema 1B) også budsjettet med 0,2 mill kroner for å finansiere aktiviteter der. Total finansiering fra disposisjonsfondet i driftsregnskapet er da på 7,2 mill kroner og inntektsført i skjema 1A.

2.2 1B – Virksomhetsområdene

Tallene her representerer de rammene som kommunestyret har vedtatt for den kommunale tjenesteproduksjonen. Alle tall er oppgitt i hele tusen kroner. Figur 10 viser total oversikt for alle virksomhetene.

Virksomhet		R2018	JB2018	OB2018	R2017	Avvik kr	Avvik %
300	Politikk og tilsyn	2 554	2 994	2 994	2 802	-440	-14,7
305	Interkommunalt samarbeid	11 442	11 778	11 778	11 013	-336	-2,9
310	Fellesoppgaver	18 862	19 517	19 207	20 834	-655	-3,4
315	Rådmann og stabsoppgaver	21 731	20 529	20 223	19 767	1 202	5,9
320	1-10 skole	38 305	36 782	36 390	38 320	1 524	4,1
325	Nordhagen barnehage	5 374	5 506	4 947	4 659	-132	-2,4
330	Vålbyen barnehage	4 867	5 388	5 743	5 193	-521	-9,7
335	Kultur	4 513	4 649	4 572	4 291	-135	-2,9
340	Landbruk, næring, skog og miljø	1 270	627	482	759	643	102,6
345	Kommuneskog	-6 157	-8 866	-8 897	-9 849	2 708	-30,6
350	Teknisk	24 935	18 410	18 267	19 031	6 526	35,5
351	VAR	-1 603	-1 636	-1 683	-1 020	32	-2,0
360	Helse	16867	17 093	16 858	14 550	-226	-1,3
362	Tifu	32 558	32 483	20 953	20 050	75	0,2
365	Pleie og omsorg	52 495	51 033	49 251	47 995	1 462	2,9
370	Nav	21 395	21 902	21 807	19 078	-506	-2,3
399	Premieavvik - pensjonsreguleringer	-7 796	-8 317	-5 089	-6 548	520	-6,3
Sum		241 613	229 872	217 803	210 925	11 741	5,4

TABELL 8

Under følger en oversikt pr virksomhet med forklaring til avvik mot budsjett.

2.2.1 300 Politikk og tilsyn

R2017	R2018	JB2018	Avvik i kr	Avvik i %
2 802	2 554	2 994	-440	-14,7%

TABELL 9

Virksomhetsområdet avlegger regnskapet med et mindreforbruk på kr. 440.000. Det er benyttet ca kr. 300.000 mindre i godtgjørelser til folkevalgte (møtegodtgjøring) og tapt arbeidsfortjeneste enn budsjettet, og som fordeler seg på følgende utvalg:

1100 Kommunestyret	kr. 50.000
1101 Formannskap	kr. 70.000
1105 NM utvalget	kr. 140.000
Øvrige utvalg	kr. 40.000

Resterende ca kr. 140.000 er mindretgifter for kjøp av varer og tjenester.

2.2.2 305 Interkommunale samarbeid

R2017	R2018	JB2018	Avvik i kr	Avvik i %
11 013	11 442	11 778	-336	-2,9

TABELL 10

På dette området vises kommunens deltakelse i interkommunalt samarbeide og vertskommunesamarbeid på områdene for;

- brann og redningstjenester
- felles landbrukskontor
- pedagogiske/psykologiske tjenester (PPT)
- tilskudd drift av Stiftelsen Krisesenteret i Hamar
- oppdragsavtale Hedmark Revisjon IKS

Mindreforbruket er berører barnevernstjeneste (drift, saksbehandling, sakkyndig bistand/advokat) og SLT-koordinator.

2.2.3 310 Fellesoppgaver

R2017	R2018	JB2018	Avvik i kr	Avvik i %
20 834	18 862	19 517	-655	-3,4

TABELL 11

Virksomhet 310 Fellesoppgaver er fordelt på følgende områder: 1300 Fellestjenester skole, 1301 Fellestjenester barnehage, 1303 Private barnehager og 1333 Kirkeformål, der private barnehager er den største. Mindreforbruket gjelder driftstilskudd til private barnehager.

2.2.4 315 Rådmann og stabs oppgaver

R2017	R2018	JB2017	Avvik i kr	Avvik i %
19 767	21 731	20 529	1 202	5,9

TABELL 12

Dette virksomhetsområdet består av følgende områder:

- 1200 – Rådmannskontoret
- 1250 – Økonomikontoret
- 1260 – Lønn og personal
- 1261 – Servicetorget
- 1501 – IT
- 1502 – Post og arkiv
- 1560 – Næringsarbeid

Samlet avvik for virksomhet 315 er ca. 1,2 millioner fra justert budsjett. Merforbruket skyldes følgende forhold;

1250 Økonomikontoret

Merutgifter i forbindelse med vikarbruk.

1501 IT

Vedlikeholdsavtaler dataprogram som årlig har vært underbudsjettet.

1560 Næringsarbeid

Kommunen avsetter årlig konsesjonsavgiften til bundet driftsfond (næringsfond). Denne avsetningen bruker kommunen til å finansiere deler av næringsarbeidet, uten at det er spesifisert hvilke aktiviteter.

Det er ved en inkurie ikke inntektsført bruk av bundne driftsfond i 2018.

2.2.5 320 1-10 skole

R2017	R2018	JB2018	Avvik i kr	Avvik i %
38 320	38 305	36 782	1 523	4,1

TABELL 13

1-10 skole har i hovedsak avvik på lønn og sosiale utgifter og på refusjoner (inntekter).

Avviket på lønn og sosiale utgifter er 3,7 mill kroner i merforbruk. Årsaken til avviket skyldes at en ikke har hatt helårseffekt av kutt i stillinger etter at Nordhagen skole ble nedlagt. Kutt i stillinger ble gjort fra august 2018. (Lønnsnivået på 1-10 skole var lavere for høsten 2018, og dersom lønnsnivået hadde vært som for høsten gjennom hele året ville avviket vært 1,7 mill kroner i merforbruk).

På refusjoner har 1-10 skole en høyere inntekt enn budsjettet. Totalt ble det budsjettet med 4,3 mill kroner, men regnskapet viser at skole har fått en inntekt på 6,4 millioner, altså 2,1 mill kroner mer enn budsjettet. Deler av den økte inntekten skyldes kompensasjon fra staten for lærere i utdanningspermisjon. I stedet for å bruke disse midlene til å sette inn vikarer ble disse midlene brukt til å lønne fast ansatte. På den måten unngikk skolen å si opp faste ansatte.

2.2.6 325 Nordhagen barnehager

R2017	R2018	JB2018	Avvik i kr	Avvik i %
4 659	5 374	5 506	-132	-2,4%

TABELL 14

Virksomheten har bevisst gjennom året holdt igjen på utgiftssiden. Mindre forbruk på lønn skyldes stort sett for høyt budsjettet lærlingelønn. Begge barnehagene budsjetterte med lærling. Kun Nordhagen har hatt lærlinger i 2018. Lønnsmidler ble overført fra Vålbyen barnehage.

Mindre inntekt på foreldrebetaling, skyldes nedsatt foreldrebetaling og gratis kjernetid etter innvilgede søknader fra foresatte. Tap på ca. 100.000,-

Mindre bruk av vikarer skyldes bruk av lærlinger.

2.2.7 330 Vålbyen barnehage

R2017	R2018	JB2018	Avvik i kr	Avvik i %
5 193	4 867	5 388	-521	-9,7%

TABELL 15

Redusert fødselstall i Våler medførte at Vålbyen barnehage fikk færre søkere enn forventet gjennom 2018, og dermed tilpasset driften til nytt aktivitetsnivået.

Mindreforbruket på 521.000,- kom i hovedsakelig av å redusere utgifter til lønn og til kjøp av varer og tjenester. I tillegg til at langtidsfravær medførte merinntekt for refusjon sykelønn.

2.2.8 335 Kultur

R2017	R2018	JB2018	Avvik i kr	Avvik i %
4 291	4 514	4 649	-135	-2,9

TABELL 16

Kultur har et underforbruk på 135.000,-. Vi driver kulturområde meget godt. Årets avvik med et mindreforbruk skyldes i hovedsak følgende;

- Det største underforbruket er på kulturskolen 85.000,- og skyldes at vi har hatt mange sykemeldinger og ikke fått vikar, ikke erstattet en lærer som sluttet og redusert en læreres stilling %.
- For kulturadministrasjonen har vi et underforbruk da utbetaling lag og foreninger strøm og halleie på 19.000,- ikke ble ført på 2018
- Noe mindre forbruk på ferieklubb enn budsjettet
- Noe mindre bruk på kurs/opplæring enn budsjettet.
- Litt høyere inntekter på kulturarrangementer enn budsjettet

Vi følger med på utviklingen av regnskap mot budsjett tett gjennom hele året og målet er å drive mot null, men vi er oppfordret av rådmannen til å være bevisste på pengebruken. Dette har vi lyktes med.

2.2.9 340 Landbruk, næring, skog og miljø

R2017	R2018	JB2018	Avvik i kr	Avvik i %
759	1 270	627	643	102,6

TABELL 17

Våler og Åsnes har felles interkommunalt landbrukskontor som er lokalisert i Sentralgården i Våler. Kontoret utfører oppgaver som er lagt til den kommunale landbruksforvaltningen og har ansvar for tilskuddsforvaltningen som følge av jordbruksoppgjøret mellom Staten og næringsorganisasjonene i landbruket. Saksbehandling i henhold til jordlov, skogbrukslov, konsesjonslov og viltlov, samt forvaltning av produksjonstilskudd, miljøvirkemidler i jord- og skogbruk, BU-midler, skogfond og viltfondsmidler er sentrale oppgaver.

Landbrukskontoret er en viktig aktør i utvikling av landbruket. I tillegg til tradisjonelt landbruk er også tilleggsnæringer et sentralt satsingsområde. Det tilbys rådgiving og førstelinjetjeneste innen bygdeutviklingssaker der samareidet med Innovasjon Norge er sentralt.

Administrering av veterinærvakttjenesten for Solør tillagt virksomheten.

Landbrukskontoret for Våler og Åsnes har ansatte med god og relevant faglig kompetanse. Forvaltningsoppgavene krever kunnskap, erfaring og god innsikt i et komplisert regelverk. Det har i 2018 vært svært mange saker og kontoret har levert god kvalitet i sin saksbehandling. Det gjelder både i kommunikasjon med søkerne og i selve saksutredningene.

Regnskapsmessig avvik

Regnskapstallene i tabell 17 viser tall etter at Vålers andel i landbrukssamarbeidet med Åsnes er flyttet over til virksomhetsområdet 305 Interkommunale samarbeid. Tallene i tabellen representerer da aktiviteter knyttet til oppdyrking Halsemoen, landbruksvikarordningen, veterinærtjenesten og ulike prosjektaktiviteter.

Avviket på kr. kr. 643.000 forklares som følger;

- Oppdyrking Haslemoen har overforbruk på 0,85 mill kroner som er relatert til kjøp av konsulent-tjenester.
- Landbruksvikar avleverer et regnskap som viser ca 0,2 mill kroner i netto mindreutgifter. Noe lavere reiseutgifter enn budsjettet, men i hovedsak høyere inntekter for bruk av tjenesten.

Landbrukskontoret for Våler og Åsnes (ansvar 1520)

Landbrukskontorets budsjett og regnskapstall er avgitt slik i regnskapet;

Tall i tusen

Landbrukskontoret Våler og Åsnes	R2018	JB2018	OB2018	Avvik i kr
Utgifter	7 140	7 569	7 431	-429
Inntekter (ekskl. overført fra Åsnes)	-520	-330	-330	-190
Overført fra Åsnes (2/3) jfr avtale	-4 381	-4 728	-4 728	347
Fordelte utgifter – Vålers andel (1/3)	-2 198	-2 372	-2 372	174
Netto (ikke fordelt – art 690 Våler og art 750 Åsnes)	41	139	1	-98

TABELL 18

Som nevnt i avsnittet over er Våler kommunes andel av samarbeidet overført til virksomhetsområdet 305 Interkommunale samarbeid. Vålers andel/kostnad beløper seg til 2,198 mill kroner. Landbrukskontoret har driftet 0,62 mill. kroner under budsjett som tilsvarer summen av de to øverste linjene i tabell 18. Mindreutgiftene på kr. 429.000 gjelder lønn og sosiale utgifter, mens merinntektene på kr. 190.000 gjelder sykelønnsrefusjon og øvrige refusjoner.

Siste linje i tabell 18 viser at at kr. 139.000 (som gjelder kr. 138.000 i lønnskompensasjon og kr. 1.000 i budsjettavvik) skulle ha vært fordelt med kr. 41.000 (1/3) til Våler (linje «Fordelte utgifter») og kr. 98.000 (2/3) til Åsnes (linje «Overført fra Åsnes»). Tilsvarende skulle beløpet på kr. 41.000 har vært fordelt med 1/3 til Våler og 2/3 til Åsnes. Med disse korreksjonene blir landbrukskontorets budsjett- og regnskapstall seende slik ut;

Tall i tusen

Landbrukskontoret Våler og Åsnes	R2018	JB2018	OB2018	Avvik i kr
Utgifter	7 140	7 569	7 431	-429
Inntekter (ekskl. overført fra Åsnes)	-520	-330	-330	-190
Overført fra Åsnes (2/3) jfr avtale – Åsnes andel	-4 413	-4 826	-4 728	-413
Fordelte utgifter – Vålers andel	-2 207	-2 413	-2 372	-206
Sum	-6 620	-7 239	1	-619

TABELL 19

2.2.10 345 Kommuneskog

R2017	R2018	JB2018	Avvik i kr	Avvik i %
-9 849	-6 157	-8 866	2 708	30,6

TABELL 20

Virksomhet 345 Kommuneskog er driftet tilnærmet i henhold til vedtatt budsjett. Avvik i forhold til budsjettet skyldes at ekstraordinær inntekt (hogst utover balansekvantum) er budsjettet i driftsregnskapet men inntektsført i investeringsregnskapet. «Ekstraordinær» hogging skal i følge revisjonen inntektsføres i investering. Det er beregnet avvirkning utover balansekvantum i 2018 på 13.000 m³. Dette tilsvarer en «ekstraordinær» inntekt på kr. 2.788.500. Dette tilsvarer ganske nøyaktig avviket i driftsregnskapet.

2.2.11 350 Teknisk

R2017	R2018	JB2018	Avvik i kr	Avvik i %
19 031	24 935	18 410	6 525	35,5

TABELL 21

Teknisk har avlagt et regnskap som viser et merforbruk på 6,5 mill kroner. Avviket fremkommer på følgende budsjettposter;

- Mindreforbruk på lønn og sosiale utgifter med 2 mill
Vi har vært bevisst på å holde lønnsutgiftene så lave som mulig. Lønn til ekstrahjelp inkl. sosiale utgifter er avlevert ca 1,5 mill lavere enn budsjett.
- Merforbruk på kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal produksjon med 5,2 mill kr.
 - o 1,6 mill kroner på kommunale veier
 - o 2 mill kroner på drift/reparasjon av institusjonslokaler, skolelokaler og kommunalt disponerte boliger
 - o 0,5 mill kroner på energi/strøm
 - o 0,8 mill kroner på øvrig forbruksmateriell fordelt på den kommunale bygningsmassen (administrasjonslokaler, skolelokaler, barnehagelokaler kommunalt disponerte boliger)
- Merforbruk på overføringsutgifter med 1,6 mill kroner
 - o 1,6 mill kroner som gjelder utgiftsføring tilsvarende takstverdi på salg Gravberget skole
- Mindreinntekter på salgsinntekter med 2 mill kroner
 - o Gjelder lavere husleieinntekter enn budsjettet på kommunalt disponerte boliger og bygg på Haslemoen indre leir (ca 1 mill på hver)
- Merinntekter på refusjoner med 0,3 mill kroner som gjelder sykelønnsrefusjoner

2.2.12 351 VAR

R2017	R2018	JB2017	Avvik i kr	Avvik i %
-1 020	-1 604	-1 636	32	-2,0

TABELL 22

VAR-området hadde en omsetning på 14,9 mill kroner i 2018 med fordeling på følgende områder;

- Vann; 4,9 mill kroner
- Avløp; 4,3 mill kroner
- Renovasjon; 4,9 mill kroner
- Slamtømming; 0,8 mill kroner

Gebyrinntektene har ikke fullt ut finansiert utgiftene og man har brukt ca 1 mill kroner fra selvkostfondene i 2018 for å finansiere resten.

2.2.13 360 Helse

R2017	R2018	JB2017	Avvik i kr	Avvik i %
14 550	16 867	17 093	-226	-1,3

TABELL 23

Helse består av Legetjeneste, Helsestasjon og skolehelsetjeneste, Psykisk helse og rustjeneste samt fellestjenester med fysioterapi, interkommunale samarbeid om legevakt, IKAD-senger, samfunnsmedisin og frisklivsentrall.

Avviksforklaring:

Alle avdelinger har god økonomikontroll med følgende forbruk:

- Fellestjenester: 101% - interkommunale samarbeid ble fakturert jfr avtalte budsjetter. Manglende tilskuddsinntekter veies opp av ikke iverksatte tiltak med budsjetterte lønnskostnader.
- Legetjenesten: 103% - økte inntekter fra brukerbetalingar veide opp for feil i lønnsbudsjett for turnuslege.
- Psykisk helse og rustjeneste: 97% - vakante stillinger deler av året og bevisst bruk og avsetning av tilskuddsmidler til bundet fond ga et lite mindreforbruk.
- Helsestasjon og skolehelsetjeneste: 93% - bevisst bruk og avsetning av tilskuddsmidler til bundet fond ga et lite mindreforbruk.

2.2.14 362 Tifu

R2017	R2018	JB2018	Avvik i kr	Avvik i %
20 050	32 558	32 483	75	0,2

TABELL 24

TIFU fikk 5,5 mill. mindre i refusjon ressurskrevende tjenester enn hva som ble beregnet.

TIFU klarte nesten å gå i balanse etter justert budsjett ift. ressurskrevende. Vi fikk et avvik på 0,2 %, dvs. 75 430 i merforbruk.

På de ansvar hvor vi har hatt et merforbruk skyldes dette i all hovedsak større utgifter på lønn, sykevikar og overtidbruk, enn forventet. Høyt sykefravær har vært årsaken til mye av dette, samt at vi har hatt behov for et utvidet tilbud med avlastning til brukere. Ser også at ferievikarer har vært høyere enn budsjettert.

Vi fikk en ny bruker i januar 2018 og en bruker som flyttet i juli 2018. Her ble ansatte overflyttet og vi klarte i stor grad å dekke inn de økte lønnsutgiftene vi fikk ifb. med ny bruker fra bruker som flyttet, samt at personal ble benyttet «på tvers» og refusjon fra tilflytningskommune. I tillegg ble det spart på vikarinneleie ved sykemelding i lederstilling, samt benyttet billigere vikar ved fødselspermisjon. Det samme har også vært tilfelle ute i enheter der det også har vært permisjoner.

Dette, samt at vi har benyttet prosjektmidler, har ført til at vi nesten gikk i balanse, til tross for høyt sykefravær med de konsekvenser det medførte.

2.2.15 365 Pleie og omsorg

R2017	R2018	JB2018	Avvik i kr	Avvik i %
47 995	52 495	51 033	1 462	2,9

TABELL 25

Årsak til avvik VOS

- Merforbruk innkjøp av varer og tjenester medisinske forbruksvarer, forbruksvarer generelt, medikamenter og matvarer. Disse har ikke blitt justert opp tilsvarende prisoppgang, og det er større omfang av innkjøp på grunn av økt aktivitet (dvs. flere og dårligere pasienter).
- Høyt forbruk av vikarer på lovbestemt fravær og sykefravær. Må ha inn vikar fra første dag på grunn av marginal bemanning.
- Stort press på tjenesten /plasser, har stort sett i bruk 2 - 4 plasser mer enn det er bemanning til.

Årsak til avvik Hjemmetjenesten

- Lønn til vikarer mv - det er brukt kontinuerlig inneleie på ekstra ressurs på kvelder og alle helger, samme trend som 2017 - meget stort press på tjenesten. Ferievikarbudsjettert var for lavt budsjettert, det samme gjaldt overtid. Det er ofte faste ansatte som må jobbe overtid på grunn av tjenestens kompleksitet, og at man ikke har kvalifiserte vikarer tilgjengelig.
- Sykehusene har en restriktiv utskrivningspolitikk - tjenesten har tatt imot alle og dermed ikke betalt for mer enn to døgn utskrivningsklare pasienter/døgn.
- Bofellesskapet som driftes i fellesskap mellom VOS/Hjemmetjenesten har også stadig «overbelegg».

365 PLO har gjennom flere år driftet til budsjett eller lavere. Gjennom de siste årene har presset på tjenestene både i institusjon og hjemmetjenesten vært økende. Dette skyldes antall man skal besøke/antall besøk pr dag, stadig alvorligere diagnoser og utfordrende oppgaver som ansatte må forholde seg til. Vi ser at tjenesten ikke er rigget for å møte fremtidens utfordringer.

Medarbeider, pårørende - og bruker undersøkelser gir oss et bilde av at institusjonstjenesten og Hjemmebasert tjeneste driftes godt tiltross for marginale ressurser.

2.2.16 370 NAV

R2017	R2018	JB2018	Avvik i kr	Avvik i %
19 078	21 395	21 902	-506	-2,3

TABELL 26

Virksomheten har i tillegg til de lovbestemte tjenestene som skal inngå i NAV, ansvaret for flyktningetjenesten, bostøtte, Startlån og Husbankens tilskuddsordninger, samt kommunens andel av det lovbestemte tilskuddet til Våler Vekst. Kommunes utgifter til barnverntjenester eksklusive tjenestens fellesutgifter, budsjetteres og bokføres også på virksomheten.

Bakgrunnen for virksomhetens mindreforbruk er sammensatt, men kan i hovedtrekk forklares med følgende:

Kommunen bosatte ikke flyktninger i 2018 slik det ble lagt opp til i budsjettet. Dette resulterte i et underforbruk på området på ca kr 400.000.

Kommunens utgifter til sysselsetting ble kr 300.000, lavere enn budsjettert. Dette har sammenheng med langtidssykefravær på området. Kommunen har kjøpt tjenester av Våler Vekst A/S for å oppfylle aktivitetskravet for sosialhjelpsmottakere under 30 år. Dette er en rimeligere løsning enn å drifte tilbudet selv. I løpet av året var det også færre søkere til Kvalifiseringsprogrammet enn det ble lagt opp til.

Utgiftene til økonomisk stønad etter sosialtjenesteloven ble kr 500.000 høyere enn det ble lagt opp til i budsjettet. Dette skyldes flere forhold som reduksjon i statlige tiltaksmidler, endring i sammensetting av klientmassen, den generelle prisøkningen og stadig nye brukere av tjenesten. I tillegg ble inntektene lavere enn beregnet. Både utgifter og inntekter knyttet til økonomisk sosialhjelp er uforutsigbare og vil variere måned for måned.

2.2.17 399 Premieavvik – pensjonsreguleringer

R2017	R2018	JB2018	Avvik i kr	Avvik i %
-6 548	-7 796	-8 317	521	6,3

TABELL 27

Kommunen budsjetterer premieavvik, øvrige pensjonsreguleringer og lønnsreserven (til å dekke de årlige lønnsoppgjørene) på dette området. For at virksomhetene skal ha forutsigbarhet i sine budsjetter så belastes de med en fastsatt pensjonssats gjennom hele året. Det er budsjettert med en pensjonssats på 20 prosent for begge ordningene i KLP – dvs fellesordningen og sykepleierordningen.

Den årlige premien beregnes av pensjonsleverandørene og styres av pensjonsloverket og finanstilsynet. Denne premien er vanskelig å beregne og endringer som skjer gjennom året belastes her. Pensjonssats arbeidsgiverdel var for budsjettåret 2018 (oktober 2017) beregnet til 20,26 prosent for fellesordningen og 19,91 prosent for sykepleierordningen. Det innebærer at vi på dette virksomhetsområdet budsjetterer med premieforskjellen mellom fast pensjonssats (20 prosent) ute på virksomhetene og den beregnede pensjonspremien fra KLP i tillegg til årets premieavvik, amortisering av tidligere års premieavvik og bruk av premiefond. I 2018-budsjettet er premieforskjellen mellom fast sats og beregnet sats fra KLP tatt ned på dette virksomhetsområdet med ca 1,9 millioner kroner.

Når aktuarene ved årets slutt har beregnet netto pensjonskostnad (se kap. 3.5.3) vet vi størrelsen på årets premieavvik, amortisering av tidligere års premieavvik og bruk av premiefond. I løpet av året ble premieforutsetningene endret. Størst endring ble på reguleringspremien - en premie som dekker yrkesaktives opptjente pensjonsrettigheter i tråd med lønnsutvikling, regulering av pensjoner og regulering av pensjonsrettigheter til tidligere medlemmer - ca 0,9 millioner kroner lavere enn antatt. Det betyr samtidig at årets positive premieavvik (inntektsføres) blir tilnærmet mindre.

Avvik i forhold til justert budsjett oppsummeres slik:

- Positivt premieavvik (inntektsføres) økt med 0,4 millioner kroner
- Amortisering av tidligere års akkumulerte premieavvik (utgift) økt med 0,1 millioner kroner
- Tilbakeført for mye trekt premie på virksomhetsområdene med 1,1 millioner kroner. Det var budsjettert med tilbakeføring på 1,9 - dvs en differanse mellom budsjett og regnskap på 0,8 mill.

2.3 2A – Investering – anleggsmidler/utlån/avdrag/avsetninger/finansiering

Regnskapsskjema 2A - investering	Regnskap	Reg. budsjett	Oppr.budsjett	Regnskap i fjor
Investeringer i anleggsmidler	27 067 709	32 100 000	32 100 000	24 833 892
Utlån og forskutteringer	1 086 000	2 000 000	2 000 000	3 054 157
Kjøp av aksjer og andeler	1 416 608	900 000	900 000	966 623
Avdrag på lån	1 105 901	900 000	900 000	1 056 342
Dekning av tidligere års udekket	0	0	0	0
Avsetninger	103 109	0	0	153 341
Årets finansierungsbehov	30 779 328	35 900 000	35 900 000	30 064 355
Finansiert slik:				
Bruk av lånemidler	20 286 000	21 200 000	21 200 000	22 968 515
Inntekter fra salg av anleggsmidler	1 779 594	7 700 000	7 700 000	1 310 325
Tilskudd til investeringer	0	0	0	0
Kompensasjon for merverdiavgift	2 825 379	5 200 000	5 200 000	3 840 685
Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	1 590 431	900 000	900 000	1 214 831
Andre inntekter	2 788 500	0	0	0
Sum ekstern finansiering	29 269 904	35 000 000	35 000 000	29 334 355
Overført fra driftsregnskapet	0	0	0	0
Bruk av tidligere års udisponert	0	0	0	0
Bruk av avsetninger	900 000	900 000	900 000	730 000
Sum finansiering	30 169 904	35 900 000	35 900 000	30 064 355
Udekket/udisponert	-609 424	0	0	0

TABELL 28

Kommentarer til 2A

Årets finansierungsbehov endret seg fra opprinnelig 35,9 MNOK i budsjettet til 30,7 MNOK i regnskap. Det er utsettelse av tomtsalg som representerer den største endringen fra budsjett og større investeringer i VAR-området. Salg av Gravberget er blitt ført som en inntekt i investeringsregnskapet og ekstraordinær avvirkning på Haslemoen er ført som inntekt i investeringsregnskapet.

2.4 2B – Investering

Ansvar	Tekst ansvar	R2018	JB2018	B2018	R2017
9000	Kommunale bygg for helse og omsorg	1 839	4 200	4 200	11 528
9001	Undervisning og kulturlokaler	6 076	10 450	10 450	6 907
9002	Boliger	3 125	200	200	808
9003	Administrasjonsbygg (og andre)	0	2 900	2 900	5
9004	IKT og annet	1 152	2 000	2 000	975
9005	Vei, gatelys og uteanlegg	3 259	2 250	2 250	1 304
9006	Næring, tomter og boutvikling, jord	0	2 100	2 100	0
9007	Parker og friluftsanlegg	2 305	2 000	2 000	704
9008	Vann og avløp	9 311	6 000	6 000	2 603
		27 067	32 100	32 100	24 834

TABELL 29

3. KOMMUNENS ØKONOMISKE STILLING

Kommunens økonomistyring er alt arbeid som gjøres for å få oversikt over, planlegge og kontrollere ressursbruken i kommunen. Dette arbeidet danner grunnlag for politiske prioriteringer og beslutninger.

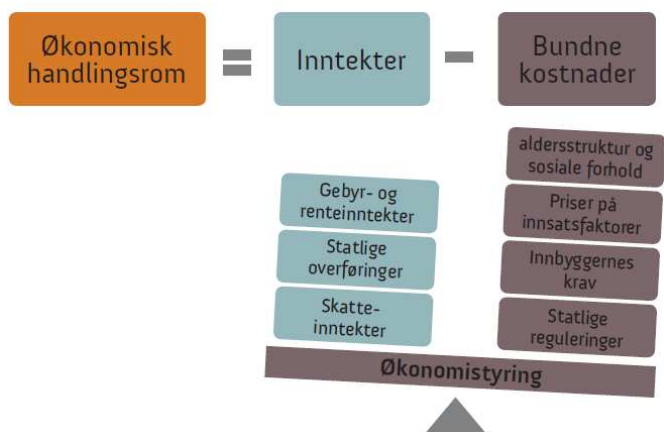
Kommunelovens kap. 8, 9 og 10 gir det rettslige grunnlaget og rammene for den kommunale økonomiforvaltningen. Forskrifter til loven gir mer detaljerte bestemmelser om innhold og utforming av styringsdokumenter og standarder fra GKRS (god kommunal regnskapsskikk) gir detaljerte regler for regnskapsføring. Alle bestemmelsene skal bidra til at kommunene kan drive god økonomistyring.

Men dette er ikke nok. Det kan tas mange beslutninger innenfor regelverket som fører til at det blir lite politisk handlingsrom, og kan føre kommunen ut i økonomisk ufare.

En kommune med god økonomistyring har først og fremst følgende kjennetegn:

- Balanse i løpende drift
- Ikke for høy lånegjeld
- Midler i disposisjonsfond

For å vurdere kommunens økonomiske stilling må man se på hvilket økonomisk handlingsrom som finnes. Økonomisk handlingsrom vil være det kommunen sitter igjen med etter at alle lovpålagte

FIGUR 6

oppgaver og minstestandarder er dekket. Økonomisk handlingsrom kan defineres som de midlene kommunestyret fritt kan disponere. Det økonomiske handlingsrommet bestemmes i realiteten av hvor stort disposisjonsfondet er. Om disposisjonsfondet skal være på 5, 10 eller 15 prosent av driftsinntektene bør være gjenstand for politisk vurdering. Disse midlene må skaffes tilveie av de løpende inntektene. Avsetning til disposisjonsfond vil alltid være i konkurranse med løpende driftsutgifter.

Skatteinntekter og statlige overføringer er kommunens viktigste inntektskilder.

Rammetilskudd (som en del av de statlige overføringene) og skatteinntekter er de største inntektskildene og utgjør for Våler rundt 60 prosent av de totale inntektene. Det er imidlertid store variasjoner fra kommune til kommune. Bundne kostnader er kostnader som må dekkes for å ivareta lovpålagte oppgaver og minstestandarder i kommunens tjenesteproduksjon. Disse kan i liten grad påvirkes på kort sikt. På lengre sikt kan bundne kostnader reduseres ved å gjennomføre strukturelle endringer i kommunens tjenestetilbud. Som for eksempel å endre skolestrukturen slik Våler nå er i ferd med å gjøre.

For å belyse kommunens økonomiske stilling er det nødvendig å se på de sentrale finansielle nøkkeltallene. Det er også nødvendig å se nærmere på den historiske utviklingen og hvordan man vurderer den fremtidige utviklingen.

3.1 Finansielle nøkkeltall – anbefalte størrelser

3.1.1 Gode økonomiske måltall

For å trygge en god og stabil langsiktig økonomiforvaltning i kommunen er det en utfordring å utforme regler som ivaretar økonomisk handlingsrom, også for fremtidige kommunestyre. I forslag til ny kommunelov foreslås det at kommunestyret selv skal vedta «finansielle måltall for utviklingen av kommunens eller fylkeskommunens økonomi». Bruk av gode økonomiske måltall er særdeles viktig med tanke på å ivareta en bærekraftig økonomi på lang sikt. Stor grad av forankring (politisk og administrativt) vil også være avgjørende for om en kommune lykkes med å styre etter de finansielle måltallene og oppnå handlingsrom og bærekraft. Pr i dag er det stor variasjon i hvor stor grad kommunene bruker slike måltall i den økonomiske styringen.

Men hva er så gode økonomiske måltall?

Det trengs en grundig prosess med å utarbeide og velge måltall som passer for egen kommune. Det vil ikke nødvendigvis være slik at en vekstkommune med høye frie inntekter og store fond bør styre etter de samme måltallene som en fraflyttingskommune med lav skatteinnngang. Variasjonen mellom kommunene i Norge er stor og det vil også måltallene være.

Det opereres således ikke med «måltall» (tall som er vedtatt og forankret i kommunen) i vurderingen av den økonomiske tilstanden for Våler kommune i årsberetningen, men tall som er ment som anbefalinger intill noe annet blir bestemt. Rådmannen har plukket ut fem ulike indikatorer som kan si noe om situasjonen, og de anbefalte tallstørrelsene er gjengitt i tidligere rapporter fra TBU (Teknisk BeregningsUtvalg for kommunesektoren).

Våler kommunes finansielle og økonomiske tilstand kan beskrives med følgende fem finansielle nøkkeltall:

Sunnhetsindikatoren forteller hvor sunn kommuneøkonomien er i kommunen. Tommelfingerregel tilsier at 1,75 prosent (TBU november 2016) er bra og at underskudd er dårlig.

Anbefalt måltall ble endret fra 3 prosent til 1,75 prosent grunnet at merverdiavgiftskompensasjon fra investeringer i sin helhet nå skal føres i investeringsregnskapet. Netto driftsresultat er den indikatoren som gir det beste målet på økonomisk balanse i kommunene. Det tekniske beregningsutvalget for kommunal og fylkeskommunal økonomi har uttalt at en sunn og bærekraftig kommuneøkonomi forutsetter et positivt netto driftsresultat i størrelsesorden 3 prosent av totale driftsinntekter over tid. Dette er anslag for hele kommunesektoren. En kommune med høy gjeld, og dermed store avdragsutgifter, vil kunne ha et noe lavere tall og fremdeles ha en bærekraftig økonomi. Et negativt netto driftsresultat betyr at kommunen tærer på kapital for å dekke driftsutgiftene. I en slik situasjon vil kommunen mangle økonomisk handlefrihet.

Resultatet forteller hva kommunen sitter igjen med etter at driftsutgifter, renter og avdrag er betalt. Netto driftsresultat er det resultatet som skal gi kommunen mulighet til å avsette midler på fond. Midler som skal være så store at de bør sikre fremtidige utfordringer mht. premieavvik. I tillegg midler som skal bidra til mer egenfinansiering av fremtidige investeringer og kunne dekke opp for uforutsette hendelser i driften. Ordningen med premieavvik fremstiller regnskapet som bedre enn det faktisk er.

De korrigerte resultatene forteller at man over tid ikke har oppnådd gode nok resultater for å kunne avsette tilstrekkelig med midler. Resultatet for 2018 er lavere enn anbefalt måltall.

Gjeldsbelastningsindikatoren forteller i hvilken grad gjelden tynger kommunens økonomi. Brukes det over 5 prosent av inntektene på å betjene gjeld kan det være et problem.

Størrelsen på utgifter for renter og avdrag har betydning for hva som blir igjen til kommunens tjenesteproduksjon. Indikatoren viser hvor stor andel av driftsinntektene som er bundet opp til å dekke netto finansutgifter. Den største posten her er rente- og avdragsutgifter. Andelen Våler bruker av sine driftsinntekter til å betale renter og avdrag er relativt stor sammenlignet med andre kommuner. Dette skyldes at Våler kommune har en større lånegjeld enn landet og derfor må benytte en større andel av sine årlige inntekter til å dekke renter og avdrag. Utviklingen videre vil være avhengig av størrelsen på nye låneopptak og rentenivå.

Renteeksponeringsindikatoren (gjeldsgrad) forteller hvor eksponert kommunen er for renteendringer. Utgjør gjelden over 100 prosent av inntektene er kommunen svært eksponert ovenfor renteendringer.

Indikatoren anses å være den størrelsen som gir best uttrykk for den lånegjelden kommunen må betjene gjennom sine ordinære driftsinntekter. Indikatoren beskrives i KOSTRA som netto lånegjeld. Dvs langsiktig gjeld (eksklusive pensjonsforpliktelser) fratrukket totale utlån og ubrukte lånemidler. Utgjør indikatoren 100 prosent anses kommunen som svært følsom ovenfor renteendringer. En fornuftig andel anslås å ligge under 70 prosent.

Likviditetsindikatoren forteller hvor likvid kommunen er. En negativ likviditet vil si at kommunen ikke har nok penger til å dekke løpende forpliktelser, og vil måtte benytte seg av kassakreditt.

Denne måles gjennom å se på arbeidskapitalens andel av brutto driftsinntekter. Arbeidskapitalen er definert som differansen mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld, og er den kapitalen som er disponibel til investeringer og innkjøp. Dette nøkkeltallet gir en beskrivelse av handlingsrommet til kommunen. Denne bør være positiv (minimum 10-15 prosent), slik at det er nok langsiktig kapital til å finansiere kommunens anleggsmidler. Ved utgangen av 2018 utgjør arbeidskapitalen 71,3 millioner kroner (20,2 prosent av brutto driftsinntekter), en reduksjon på nesten 40 prosent fra 31.12.2016 da den var på 117,5 mill kroner (33,1 prosent av brutto driftsinntekter). Endring i arbeidskapital i kroner fra 2017 til 2018 var på -28,6 mill kroner, hvor denne i prosent av driftsinntektene sank fra 28,0 prosent til 20,2 prosent.

ROBEK-indikatoren forteller om kommunen er på vei inn i ROBEK (og statlig økonomikontroll). Går resultatet i minus et år, må det dekkes inn i løpet av to år – ellers blir kommunen oppført i ROBEK.

3.2 Nå-situasjon

Nå-situasjonen tar kun for seg hvordan status er pr. 31.12.2018 for drifts-, investerings- og balanse-regnskapet. Avvik mot justert budsjett beskrives i kapittel 2 «Vesentlige budsjettavvik» fra side 11. Vurderingen av de sentrale økonomiske forholdstallene er omtalt i kapittel 3.3 Historisk utvikling og kapittel 4 Oppsummering og vurdering av kommunens økonomiske stilling.

Nøkkeltall som oppgis under dette kapittelet (3.2) er **bokførte** (ikke korrigererte) verdier. De bokførte verdiene er interessante når kommunen ønsker å sammenligne seg med andre. For å vurdere den økonomiske stillingen bør disse tallstørrelsene korrigeres. Det blir gjort under kapittel 3.4.

3.2.1 Driftsregnskapet

	R2017	R2018	JB2018	Avvik i kr	Avvik i %
B Brukerbetalinger	-12 097	-11 905	-11 709	-196	1,7
B Andre salgs- og leieinntekter	-48 233	-45 167	-49 031	3 864	-7,9
B Overf med krav til motytelse	-63 666	-57 904	-40 185	-17 719	44,1
A Rammetilskudd	-139 129	-140 631	-138 375	-2 256	1,6
AB Andre statlige overføringer	-5 732	-5 068	-6 724	1 656	-24,6
B Andre overføringer	-337	-1 427	-15	-1 412	9 416,1
A Skatt på inntekt og formue	-80 622	-81 489	-81 550	60	-0,1
A Eiendomsskatt	-6 762	-8 536	-8 560	24	-0,3
A Andre direkte og indirekte skatter	-255	-255	-215	-40	18,4
Sum driftsinntekter	-356 832	-352 382	-336 364	-16 018	4,8
B Lønnsutgifter	172 962	181 280	177 110	4 170	2,4
B Sosiale utgifter	42 004	42 816	44 580	-1 764	-4,0
B Kjøp av varer og tjenester til egenproduksjon	58 716	66 814	49 168	17 646	35,9
B Kjøp av varer og tjenester som erstatter egenproduksj	50 557	51 460	53 527	-2 067	-3,9
B Overføringer	16 982	17 548	12 600	4 947	39,3
A Avskrivninger	13 114	11 294	10 673	621	5,8
B Fordelte utgifter	-4 203	-3 736	-1 764	-1 972	111,8
Sum driftsutgifter	350 132	367 476	345 894	21 582	6,2
Brutto driftsresultat	-6 700	15 094	9 530	5 564	58,4
A Renteinntekter og utbytte	-1 469	-1 858	-1 771	-87	4,9
A Gevinst på finansielle instrumenter (omløpsmidler)	148	-397	0	-397	#DIV/0!
B Mottatte avdrag på utlån	-118	-95	-60	-35	58,5
Sum eksterne finansinntekter	-1 439	-2 350	-1 831	-519	28,3
A Renteutgifter og låneomkostninger	5 163	4 777	5 907	-1 130	-19,1
A Tap på finansielle instrumenter (omløpsmidler)	0	0	0	0	0
A Avdrag på lån	12 585	12 132	12 568	-436	-3,5
B Utlån	50	28	50	-22	-43,5
Sum eksterne finansutgifter	17 798	16 937	18 525	-1 588	-8,6
Resultat eksterne finanstransaksjoner	16 359	14 587	16 694	-2 107	-12,6
A Motpost avskrivninger	-13 114	-11 294	-10 673	-621	5,8
Netto driftsresultat	-3 456	18 388	15 551	2 836	18,2
A Bruk av tidligere års regnsk.messig mindreforbruk	-6 285	-5 069	-5 069	0	0
AB Bruk av disposisjonsfond	0	-7 200	-7 200	0	0
AB Bruk av bundne fond	-5 969	-4 381	-5 438	1 057	-19,4
Sum bruk avsetninger	-12 254	-16 650	-17 707	1 057	-6,0
A Overført til investeringsregnskapet	0	0	30	30	100,0
A Dekning av tidligere års regnsk.messig merforbruk	0	0	0	0	0
AB Avsatt til disposisjonsfond	6 301	0	60	60	100,0
AB Avsatt til bundne fond	4 339	6 521	2 066	4 455	215,6
Sum avsetninger	10 640	6 521	2 156	4 365	202,5
Regnskapsmessig mer/mindreforbruk	-5 069	8 258	0	8 258	#DIV0!

TABELL 30

Tabell 30 viser et sammendrag av driftsregnskapet (økonomisk hovedoversikt drift). Den gir oversikt over samtlige utgifter og inntekter i driftsregnskapet. Første kolonne viser om den enkelte linje hører hjemme i regnskapsskjema 1A eller 1B. Markering «AB» forteller at det vil være opp til kommunen om inntektene/utgiftene skal føres i 1A eller 1B.

Brutto driftsresultat – avvik (negativt) ca 5,6 mill kroner

Brutto driftsresultat er differansen mellom løpende driftsutgifter og driftsinntekter i regnskapsåret. Et godt brutto driftsresultat er en forutsetning for å skape en robust kommuneøkonomi. Resultatet skal dekke kommunens rente- og avdragsutgifter og samtidig gi et tilfredsstillende netto driftsresultat. For 2018 viser regnskapet et negativt brutto driftsresultat på nesten 15,1 mill kroner, eller nesten 5,6 mill kroner svakere enn hva det var lagt opp til i regulert budsjett (9,5 mill). Det opprinnelige budsjettet hadde et negativt brutto driftsresultat på 2,5 mill kroner.

Avviket fremkommer ved at sum driftsinntekter er 16 millioner høyere enn budsjettet og sum driftsutgifter er nesten 21,6 mill kroner høyere enn budsjett.

Når vi ser på selve driften av kommunen så har denne avlagt et brutto driftsresultat som er 5,6 mill kroner dårligere enn hva det var lagt opp til. Tabell 31 viser AVVIK mot justert budsjett på driftsinntekter og driftsutgifter fordelt pr virksomhetsområde. Minustegn foran utgifter indikerer mindreutgifter, minustegn foran inntekter viser merinntekter og minustegn i Resultat-kolonnen viser mindreforbruk. Uten fortegn viser merforbruk. Tabellen viser altså avvik knyttet til Brutto driftsresultat, dvs at poster som renteinntekter, renteutgifter, motpost avskrivning og avsetning og bruk av fond ikke inngår. Disse er satt opp i egen oppstilling tabell 32 side 35.

Tall i tusen

Virksomhet	Driftsinntekter	Driftsutgifter	Brutto dr.res.
300 Politikk og tilsyn	-41	-399	-440
305 Interkommunale samarbeid	0	-336	-336
310 Fellesoppgaver skole, barnehage, tilsk. Fellesrådet	-1 230	574	-656
315 Rådmann og stabsoppgaver	-1 733	1 870	137
320 1-10 skole	-1 734	3 285	1 551
325 Nordhagen barnehage	39	-201	-162
330 Vålbyen skole	-111	-439	-550
335 Kultur	-843	620	-223
340 Landbruk, næring, skog og miljø	-2 913	2 684	-229
345 Kommuneskog	3 740 ²	-1 090	2 650
350 Teknisk	-1 064	7 350	6 286
351 VAR	-1 671	1 513	-158
360 Helse	-926	-1 581	-2 507
362 Tifu	-2 518	2 562	44
365 Pleie- og omsorg	-3 412	3 939	527
370 Nav, flyktningetjeneste, barnevern	-341	-246	-587
399 Pensjonsreguleringer – lønnsreserve	-25	545	520
400 1A-poster	-1 235	933	-302
SUM AVVIK	-16 019	21 582	5 564

TABELL 31

² 2,8 mill kr er definert som ekstraordinær inntekt utover balansekvantum/inntektsført i inv.regnskapet

Avvik driftsinntekter – merinntekter på 16 mill kroner

Andre salgs- og leieinntekter – mindreinntekt 3,9 mill kroner

- Mindreinntekter salg av tømmer på ca 4 mill kroner
- Husleieinntektene ble ca 2,2 mill kroner lavere enn budsjettet
- Kommunale avgifter, merinntekt på ca 1,5 mill kroner
- Merinntekter diverse salg av varer og tjenester 0,8 mill kroner

Overføringer med krav til motytelser – merinntekt 17,7 mill kroner

- Merinntekt på sykelønnsrefusjoner – 6,4 mill kroner
- Kompensasjon for merverdiavgift – 3,7 mill kroner
- Merinntekter på Landbruk, næring, skog og miljø med ca 1,5 mill kroner (tilskudd til kommuner med ulverevir)
- Tilskudd til norskopplæring og samfunnskunnskap for voksne innvandrere og tilskudd oppfølgings- og losfunksjoner for ungdom – 1,1 mill kroner
- Refusjon fra annen kommune på bruker Tifu, ca kr. 1 mill kroner
- Tilskudd «tidlig innsats i skolen», «videreføring av tilskudd i rusteamet», «videreutdanning lærere» og «kompensasjon for innføring av norm for lærertetthet» - 0,9 mill kroner
- Merinntekt på Landbruk, næring, skog og miljø, tilskuddsmidler «virus i potet» med ca 0,8 mill kroner
- Tilskuddsmidler Pleie- og omsorg, «ekstraordinære lærlingeplasser», ca 0,8 mill kroner
- Gjeste-elever ca 0,5 mill kroner
- Næringsarbeid - Tildeling av kommunale næringsfond fra Hedmark fylkeskommune 0,4 mill kroner
- Diverse tilskuddsmidler til kultur, kulturminneplan, den kulturelle spaserstokken, spillemidler med til sammen ca 0,3 mill kroner

Rammetilskudd – merinntekt 2,3 mill kroner

Viser til redegjørelse under pkt. 2.1.2 side 12.

Andre statlige overføringer – mindreinntekt på 1,7 mill kroner

Av avviket på 1,7 millioner kroner er 1 million av dette forklart under pkt. 2.1.4 side 13. Resterende gjelder mindreinntekt på 0,3 mill kroner på skole. Her kan det se ut til at det er budsjettet for inntekter knyttet til videreutdanning for lærere. Denne inntekten hører hjemme under post «Overføring med krav til motytelse». I tillegg har NAV budsjettet med tilpasningstilskudd og etableringstilskudd stort kr. 0,3 mill kroner som det ikke er mottatt inntekter på.

Andre overføringer – merinntekt 1,4 mill kroner

Merinntektene kommer fra gavemidler og utbetaling av spillemidler. Spillemidler blir videreutbetalt senere.

Avvik driftsutgifter – merutgifter på 21,6 mill kroner

Lønnsutgifter – merforbruk på 4,2 mill kroner

- Fastlønn har et merforbruk på 0,7 mill kroner som gjelder aktiviteter knyttet til diverse prosjekter. Overforbruket er finansiert med tilskuddsmidler/fondsmidler.
- Lønn til vikarer har et merforbruk på drøyt 5,1 mill kroner på følgende poster;
 - o Sykevikarer/fødselspermisjon med 3,8 mill kroner (særlig Tifu og Pleie- og omsorg - dette blir for øvrig finansiert med merinntekter på ref sykelønn/foreldrepenger)
 - o Lønn andre vikarer med 0,9 mill kroner (Helse og Tifu)
 - o Lønn ferievikarer med 0,5 mill kroner (Tifu, Pleie- og omsorg)
- Lønn til ekstrahjelp har mindreutgifter i forhold til budsjett med ca 1,8 mill kroner (Helse, Tifu, Pleie og omsorg)

Kjøp av varer og tjenester til egenproduksjon – merforbruk 17,6 mill kroner

- 120 Samlepost annet forbruksmateriell, råvarer og tjenester har et avvik mot budsjett på 7,2 mill kroner. Dette bl.a. intern overføringsutgift (Vålers andel i landbrukssamarbeidet) på 2,3 mill kroner som er budsjettet på post «Fordelte utgifter», diverse konsulentkjøp på området for næringsarbeid med 1,5 mill kroner (for øvrig budsjettet på post «kjøp av varer og tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon»), diverse tjenestekjøp på landbruk med 2,1 mill kroner (for øvrig finansiert med tilskudd/prosjektmidler), diverse tjenestekjøp på teknisk med 0,8 mill kroner og diverse kjøp på pleie- og omsorgsområdet med 0,5 mill kroner.
- 240 Driftsavtaler, reparasjoner, vaktmestertjenester med 2,9 mill kroner.
- 195 Avgifter, gebyrer, lisenser og lignende har et avvik på 2,4 millioner kroner fordelt på områdene;
 - o IT – 1,7 mill (har også mindreforbruk 1 mill på driftsavtaler)
 - o Rådmann/lønn-personal – 0,2 mill
 - o Teknisk – 0,2 mill
 - o VA – 0,3 mill
- 270 Andre tjenester har et overforbruk mot budsjett på 1,2 mill kroner
 - o Oppdyrking Haslemoen med 0,9 mill
 - o VOS med 0,3 mill
- 180 Energi 0,8 mill
- 200 Kjøp/finansiert leasing av driftsmidler (ikke transportmidler) 0,8 mill
- 250 Materialer til vedlikehold 0,8 mill
- 110 Medisinsk forbruksmateriell 0,5 mill

Kjøp av varer og tjenester som erstatter kommunal produksjon – mindreforbruk 2,1 mill kroner

- 370 Kjøp fra private har et mindreforbruk på 4,2 mill kroner
 - o Næringsarbeid mindreforbruk på 1,4 mill kroner (for øvrig utgiftsført under post 120 (kjøp av varer og tjenester til egenproduksjon))
 - o Tømmerhogsttjenester med 3,7 mill kroner i mindreforbruk
 - o Tømmertransporttjenester med 1,7 mill kroner i merforbruk
 - o Tilskudd private barnehager med 0,5 mill kroner i mindreforbruk
- 375 Kjøp fra IKS der kommunen selv er deltaker – merutgift på 1 mill kroner
 - o Merforbruket er knyttet til renovasjon
- 350 Kjøp fra kommuner – merutgift på 1 mill kroner
 - o Merforbruket er knyttet til voksenopplæringstjenester og gjesteelever

Overføringsutgifter – merforbruk på 5 mill kroner

Det meste av merforbruket er knyttet til merverdiavgift, som blir en følge av overforbruket på kjøp av varer og tjenester. Merforbruk merverdiavgift er på 3,7 mill kroner. I tillegg er ikke overføringsutgiftene på 1,6 mill kroner som kommunen hadde i forbindelse med salg av Gravberget skole ikke budsjettet.

Fordelte utgifter – mindreutgift på 2 mill kroner

Fordelte utgifter er poster som vedrører interne transaksjoner – dvs kjøp/salg/overføringer mellom egne virksomheter i kommunen. Beløpet på 2 mill kroner vedrører følgende;

- Mindreforbruk på 2,3 mill kroner knyttet til Vålers andel i landbrukssamarbeidet med Åsnes (dette mindreforbruket balanseres mot merforbruket omtalt under post «120 Kjøp av varer og tjenester til egenproduksjon» side 34.)
- Øvrige overføringer mellom kommunale virksomheter med merforbruk på 0,3 mill kroner – overføring av lærlingtilskuddsmidler

Resultat finanstransaksjoner – avvik (positivt) 2,1 mill kroner

Finansinntekter består av;

- Renteinntekter
- Gevinst på finansielle instrumenter (omløpsmidler)
- Mottatte avdrag på utlån

Finansutgifter består av;

- renteutgifter/låneomkostninger
- Tap på finansielle instrumenter (omløpsmidler)
- Utlån

Tabell 32 viser avvik mot budsjett;

Tall i tusen

Virksomhet	Finansinntekter	Finansutgifter	Resultat finanstrans.
315 Rådmann og stabsoppgaver	0	2	2
335 Kultur	-14	0	-14
345 Kommuneskog	8	0	8
370 Nav, flyktingetjeneste, barnevern	3	-21	-18
400 1A-poster	-516	-1 569	-2 085
SUM AVVIK	-519	-1 588	-2 107

TABELL 32

Netto driftsresultat – avvik ca 2,8 mill kroner

Netto driftsresultat er driftsutgifter minus driftsinntekter, etter at renter og avdrag er betalt. Dette er hovedindikatoren for økonomisk balanse i kommunesektoren. Indikatoren viser hva som er til disposisjon til avsetninger til framtidig bruk og til egenfinansiering av investeringer og er et uttrykk for kommunens økonomiske handlefrihet. Teknisk beregningsutvalg (TBU) anbefaler at netto driftsresultat bør være minimum 1,75 prosent av brutto driftsinntekter for kommunene – konsern. Våler kommune avla for 2018 et negativt netto driftsresultat på 18,4 mill. kroner, noe som utgjør -5,2 prosent av brutto driftsinntekter. Kommunen budsjetterte med et negativt netto driftsresultat på 15,6 mill kroner (-4,6 prosent av brutto driftsinntekter).

Virksomhet	Br.dr.res.	Finans	Motp avskr	Nto dr.res
300 Politikk og tilsyn	-440	0	0	-440
305 Interkommunale samarbeid	-336	0	0	-336
310 Fellesoppgaver skole, barnehage, tilsk.	-656	0	0	-656
315 Rådmann og stabsoppgaver	137	2	0	139
320 1-10 skole	1 551	0	0	1 551
325 Nordhagen barnehage	-162	0	0	-162
330 Vålbyen skole	-550	0	0	-550
335 Kultur	-223	-14	0	-237
340 Landbruk, næring, skog og miljø	-229	0	0	-229
345 Kommuneskog	2 650	8	0	2 658
350 Teknisk	6 286	0	0	6 286
351 VAR	-158	0	0	-158
360 Helse	-2 507	0	0	-2 507
362 Tifu	44	0	0	44
365 Pleie- og omsorg	527	0	0	527
370 Nav, flyktningetjeneste, barnevern	-587	-18	0	-605
399 Pensjonsreguleringer – lønnsreserve	520	0	0	520
400 1A-poster	-302	-2 085	-621	-3 008
SUM AVVIK	5 564	-2 107	-621	-2 836

TABELL 33

Fond – avvik ca 5,4 mill kroner

Det er brukt fondsmidler som er drøyt 1 mill kroner lavere en budsjett, hvilket betyr at tilsvarende beløp av tilskuddsmidler er benyttet for å finansiere denne aktiviteten. Kommunen har søkt og fått innvilget tilskuddsmidler til ulike prosjekter i 2018 for i alt 9,4 mill kroner. Ca 6,5 mill av disse er avsatt til bundne fond for bruk i senere år. Det var budsjettet med ca 2,1 mill kroner slik at avviket ble 4,4 mill kroner. Tabell 34 viser avvik mot budsjett fordelt pr virksomhetsområde.

Virksomhet	Bruk av fond	Avsatt fond	Sum fond
310 Fellesoppgaver skole, barnehage, tilsk. Fellesrådet	0	1	1
315 Rådmann og stabsoppgaver	400	424	824
320 1-10 skole	50	-78	-28
325 Nordhagen barnehage	30	0	30
330 Vålbyen skole	30	0	30
335 Kultur	-91	193	102
340 Landbruk, næring, skog og miljø	-252	1 124	872
345 Kommuneskog	-208	258	50
350 Teknisk	0	240	240
351 VAR	494	-305	189
360 Helse	1 041	1 241	2 282
362 Tifu	32	0	32
365 Pleie- og omsorg	8	927	935
370 Nav, flyktningetjeneste, barnevern	-278	378	100
400 1A-poster	-200	-39	-239
SUM AVVIK	1 057	4 365	5 422

TABELL 34

Regnskapsmessig mer/mindreforbruk – 8,3 mill kroner

Basert på oppstillingene i tabellene 31-34 kan det regnskapsmessige merforbruket oppsummeres på følgende måte;

Brutto driftsresultat	-5 564
Resultat eksterne finanstransaksjoner	2 107
Motpost avskrivninger	621
Netto driftsresultat	-2 836
Bruk av fond	-1 057
Avsatt til fond	-4 365
Regnskapsmessig mer/mindreforbruk	-8 258

TABELL 35

En forverring av resultat fra 2017 på 13,3 mill kroner.

3.2.2 Balanseregnskapet

Tall i hele tusen	R2018	R2017	Endring
Anleggsmidler	804 388	747 227	57 161
<u>Herav:</u>			
Faste eiendommer og anlegg	338 547	329 237	9 310
Utstyr, maskiner og transportmidler	16 060	11 271	4 789
Utlån	10 086	10 719	-633
Konserninterne langsiktige fordringer	0	0	0
Aksjer og andeler	10 910	9 595	1 315
Pensjonsmidler	428 784	386 405	42 379
Omløpsmidler	158 916	175 105	-16 189
<u>Herav:</u>			
Kortsiktige fordringer	35 774	40 664	-4 890
Konserninterne kortsiktige fordringer	0	0	0
Premieavvik	34 763	28 362	6 401
Aksjer og andeler	8 421	8 008	413
Sertifikater	0	0	0
Obligasjoner	0	0	0
Derivater	0	0	0
Kasse, postgiro, bankinnskudd	79 957	98 071	-18 114
SUM EIENDELER	963 304	922 332	40 972
Egenkapital	164 068	148 604	15 464
<u>Herav:</u>			
Disposisjonsfond	38 795	45 995	-7 200
Bundne driftsfond	21 067	18 926	2 141
Ubundne investeringsfond	28 960	29 849	-889
Bundne investeringsfond	2 244	2 153	91
Regnskapsmessig mindreforbruk	-8 259	5 069	-13 328
Regnskapsmessig merforbruk	0	0	0
Udisponert i investeringsregnskapet	0	0	0
Udekket i investeringsregnskapet	-609	0	-609
Kapitalkonto	83 660	48 402	35 258
14Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK (drift)	-1 790	-1 790	0
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK (investering)	0	0	0
Langsiktig gjeld	745 319	725 501	19 818
<u>Herav:</u>			
Pensjonsforpliktelser	465 393	450 538	14 855
Ihendehaverobligasjonslån	0	0	0
Sertifikatlån	0	0	0
Andre lån	279 926	274 964	4 962
Konsernintern langsiktig gjeld	0	0	0
Kortsiktig gjeld	53 917	48 227	5 690
<u>Herav:</u>			
Kassakredittlån	0	681	-681
Annen kortsiktig gjeld	52 632	46 126	6 506
Derivater	0	0	0
Konsernintern kortsiktig gjeld	204	28	176
Premieavvik	1 081	1 391	-310
SUM EGENKAPITAL OG GJELD	963 304	922 332	40 972
MEMORIAKONTI			
Memoriakonto	25 275	35 209	-9 934
<u>Herav:</u>			
Ubrukte lånemidler	24 648	26 735	-2 087
Ubrukte konserninterne lånemidler	0	0	0
Andre memoriakonti	626	8 475	-7 849
Motkonto til memoriakontiene	-25 275	-35 209	9 934

TABELL 36

ANLEGGSMIDLER

Anleggsmidler økes fra 2017 til 2018 med 57,2 mill. kroner. De største endringene består av økning i pensjonsmidler med 42,4 mill kroner, faste eiendommer og anlegg med 9,3 mill kroner og utstyr, maskiner og transportmidler med 4,8 mill kroner.

Pensjonsmidler består av innbetalt pensjonspremie, forventet avkastning på midlene minus utbetalte pensjoner til kommunens tidligere ansatte. Økningen på 42,4 mill kroner kommer fra KLP med 39,3 mill kroner og STP med 3,1 mill kroner.

Økningen på faste eiendommer og anlegg på 9, 3 mill kroner gjelder investeringer på ledningsnett (VA) med 7,8 mill kroner og skole/aktivitetshus, parkanlegg (kjærlighetsstien), Taarneby-huset med 12,9 mill kroner. Avskrivninger er foretatt med ca 11,4 mill kroner.

Utstyr, maskiner og transportmidler er økt med ca 4,8 mill kroner og gjelder investeringer på VOS (varmepumper) med 1,4 mill kroner og 4,1 mill kroner på vann (trykksone Ranum, sannerings rehab Nordhagen/2015 omdisp (1,7), og ombygging Ranum renseanlegg. Avskrivninger er foretatt med ca 0,7 mill kroner.

Omløpsmidler

Omløpsmidler er redusert med 16,2 mill. kroner hvor kortsiktige fordringer er redusert med 4,9 mill kroner, premieavviket økt med 6,4 mill. kroner, og kasse/postgiro/bankinnskudd er redusert med 18,1 mill. kroner.

Egenkapital

Egenkapitalen er økt med nesten 15,5 mill. kroner fra 2017 til 2018.

Fondsmidler

Fondsmidlene er en del av kommunens egenkapital. Fondene deles i driftsfond og investeringsfond. Innenfor hver av disse gruppene deles disse igjen i frie og bundne fond. Figur 18 side 49 viser kommunens fondsbeholdning fordelt på ulike fond pr. 31.12 ved utløpet av de 6 siste årene. Ved utløpet av 2012 var samlet fondsbeholdning på 43,4 mill. kroner. Ved utløpet av 2017 er fondsbeholdningen økt til nesten 97 mill. kroner. I løpet av 2018 er fondsbeholdningen gått ned med 6 millioner kroner.

Netto reduksjon i fondsmidler pr 31.12.2017 til 31.12.2018 (sum alle fond) på 6 mill. kroner forklares på følgende måte;

- Disposisjonsfondet er redusert med 7,2 mill kroner som følge av sak i kommunestyret K-40/18, hvilket omhandlet finansiering fra fondet for å dekke rapporterte merutgifter på Tifu og Våler omsorgssenter.
- Bundne driftsfond er økt med 2,1 mill. kroner, fra 18,9 mill. kroner til 21,1 mill kroner. Det er avsatt 6,5 mill. kroner mens det er brukt 4,4 mill. kroner. Kommunen har rundt 70 ulike bundne driftsfond fordelt på små og store prosjekter.
- Ubundne investeringsfond er redusert med 0,9 mill kroner fra 29,9 mill. kroner til 29 mill. kroner. Dette for å finansiere egenkapitaltilskuddet på 0,9 mill. kroner til pensjonsordningene i

KLP. Beløpet er budsjettetert som «kjøp av aksjer og andeler» (utgift) og «bruk av ubundne investeringsfond» (inntekt/finansiering) i investeringsbudsjettet for 2018.

- Bundne investeringsfond tilnærmet ingen endring.

Langsiktig gjeld

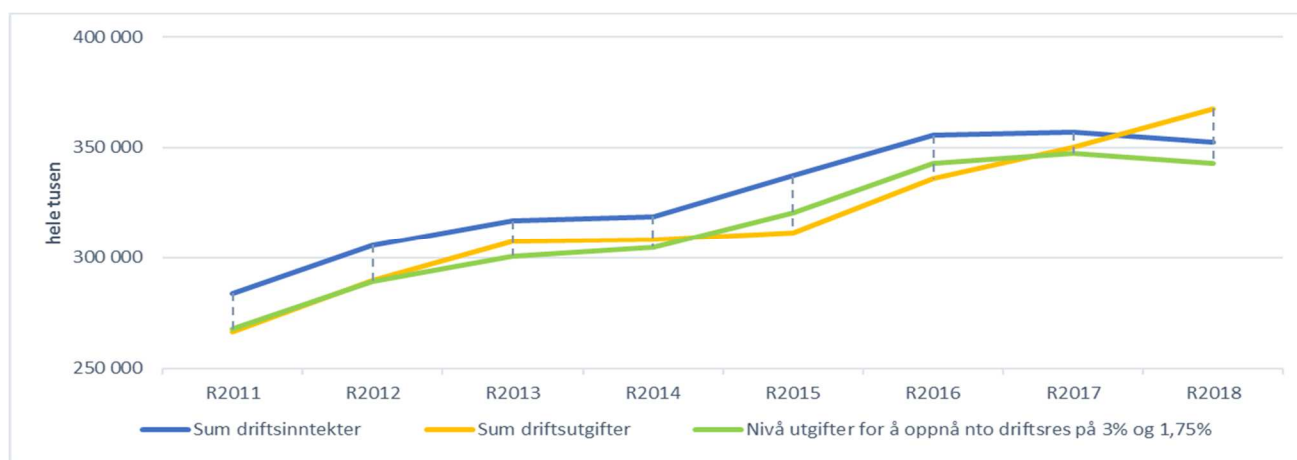
Kommunens langsiktige gjeld er økt med med 19,8 millioner kroner fra 2017. Midler som kommunen har avsatt i KLP til å dekke de fremtidige pensjonsutbetalingene til ansatte er økt med 14,9 millioner kroner i 2018 (inkl. arbeidsgiveravgift av netto pensjonsforpliktelse). De totale pensjonsforpliktelsene (KLP og STP) er pr. 31.12.2018 på 465,4 millioner kroner.

3.3 Historisk utvikling

Det er viktig å belyse utviklingen av sentrale økonomiske tall-størrelser. Disse vil kunne gi svar på hvilke utfordringer som har vært mht. til å skape gode økonomiske rammebetingelser. Som tidligere nevnt er et godt netto driftsresultat over tid avgjørende i så måte. De finansielle nøkkeltallene henger sammen og er viktige å opprettholde/forbedre for å skape en god økonomisk bærekraft i framtida. Dette er særdeles viktig med tanke på de investeringene det legges opp til i økonomiplanen, og ikke minst de utfordringene vi ser på demografien. Våler vil om noen få år få utfordringer innen helse- og sosial når veksten i antall eldre øker. Dette vil trolig bety at det også må investeres i denne sektoren. Samtidig vet vi at innbyggertallet – slik SSB prognoserer – vil gå ned. Kommunen kan ut ifra en slik utvikling forvente lavere frie inntekter. Problemstillingen er kommentert nærmere under kapittlet 4.3 Fremtidig utvikling.

3.3.1 Inntekter og utgifter

Ser vi 15 år tilbake så var kommunen innmeldt i ROBEK-registeret. På begynnelsen av 2000-tallet var kommunens driftsutgifter større enn driftsinntektene. Det betydde at driften ikke ga midler til å betjene finansutgifter (renter og avdrag). Fra 2003/2004 ble det satt i gang en større omstillingsprosess i kommunen. Dette ga resultater, og allerede fra 2005 og fremover har kommunens driftsutgifter vært lavere enn driftsinntektene. Utfordringen har allikevel vært, og er fortsatt å holde driftsutgiftene på et så lavt nivå at det kan avsettes nok midler til å dekke uforutsette hendelser og fremtidige investeringer.

FIGUR 7

Utviklingen de åtte siste årene viser at det kun er årene 2011, 2015 og 2016 som har gitt resultat på TBUs anbefaling om netto driftsresultat. TBU har nedjustert sin anbefaling (rapport av november 2016) om netto driftsresultat til 1,75 prosent. Grønn linje i figur 14 viser hvilket nivå utgiftene bør ligge på for å oppnå netto driftsresultat på 3 prosent frem til 2015, og 1,75 prosent fra 2016. Det er særlig økte inntekter på ressurskrevende tjenester som har bidratt til dette. Kommunen tok i bruk en ny beregningsmodell fra 2015 som gav større refusjoner enn tidligere.

Kommunens absolutt største utfordringer i årene fremover blir å senke utgiftene til et nivå som kan bidra til å sette av tilstrekkelig med midler til inndekking av uforutsette hendelser og egenfinansiering til investeringer.

Ved å se på utviklingen av inntektene og utgiftene fra 2016 til i dag så viser disse en utvikling som vil – forutsatt at utgiftene ikke raskt tas ned – vil tømme kommunens oppbygde reserver. Hvilke inntektskilder som har bidratt til utflating og nedgang i inntektene er omtalt i neste kapitell.

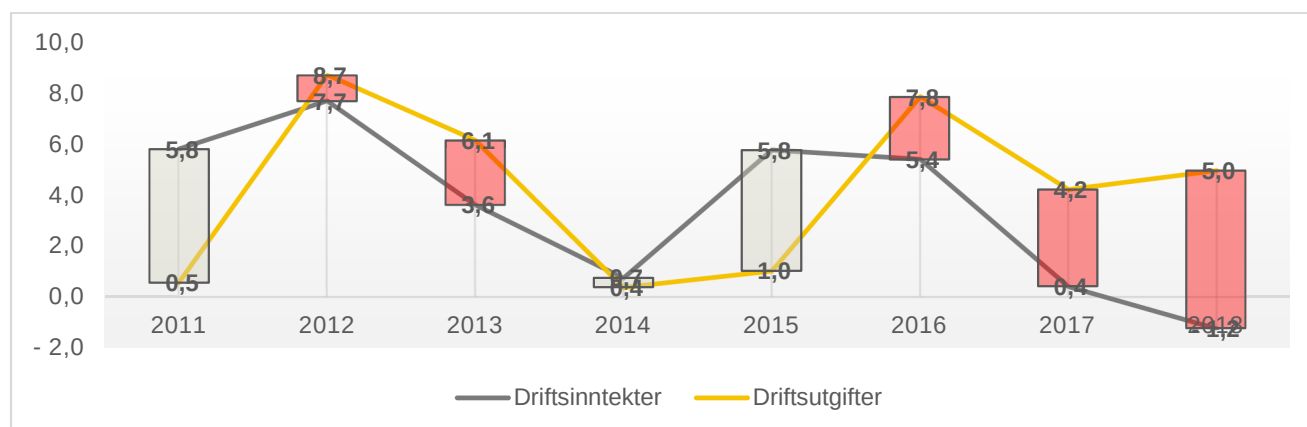
I rundskriv IS-4/2018 fra Helsedirektoratet blir kravene om dokumentasjon og hva som kan tas med i refusjonskravet innskjerpet. Dette resulterer i at kommunen får 5 til 6 mill kroner lavere inntekter enn tidligere.

Hvilke inntektskilder som bidrar til utflating/nedgang i driftsinntektene fremkommer av tabell 37 og omtale side 43.

Nærmere om utviklingen av driftsinntekter- og driftsutgifter

Figur 8 viser den prosentvise årlige endringen for driftsinntektene og driftsutgiftene de siste åtte årene. Grønne/brune søyler viser år hvor den prosentvise veksten i driftsinntektene har vært større enn den prosentvise veksten i driftsutgiftene. Røde søyler viser driftsår hvor vekst i prosent har vært høyere for driftsutgiftene enn driftsinntektene.

I perioden 2011-2018 har driftsinntektene hatt en vekst på 24,2 prosent, mens utgiftene i samme periode har hatt en vekst på 37,9 prosent.

FIGUR 8

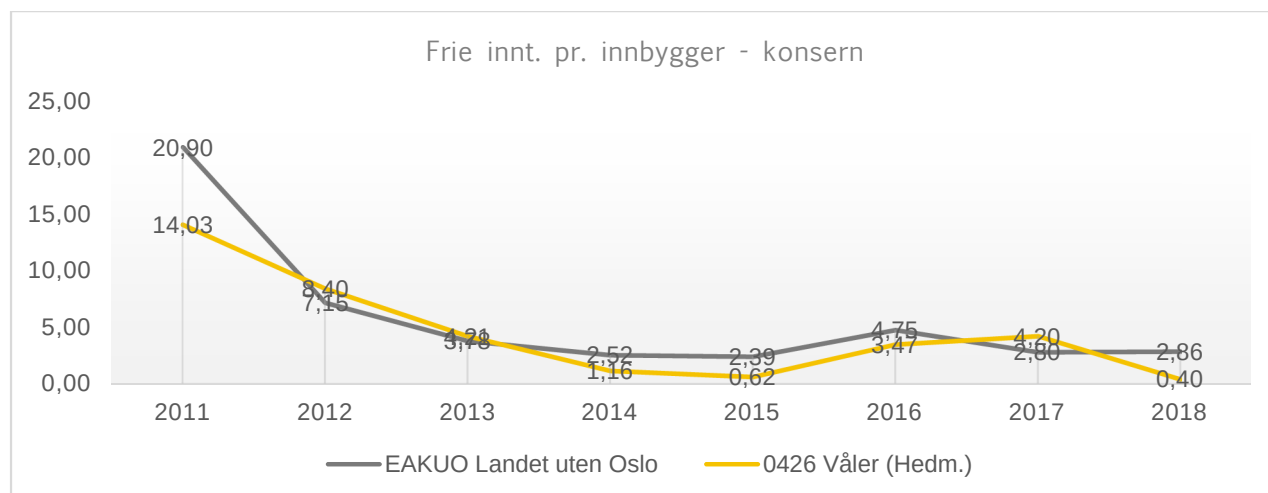
Frie inntekter

Denne definisjonen inneholder skatt på inntekt og formue og rammetilskudd. Eiendomsskatten er ikke inkludert. Utviklingen i de frie inntektene er vesentlig for en kommunes økonomiske handlingsrom og utvikling av tjenestetilbudet. Veksten i frie inntekter målt mot Landet uten Oslo viser at vi enkelte år

ligger høyere og andre år lavere. Over tid har Våler hatt en lavere vekst enn Landet uten Oslo. Den lavere veksten har forsterket seg betydelig f.o.m. 2013 – se for øvrig egen omtale under figur 9.

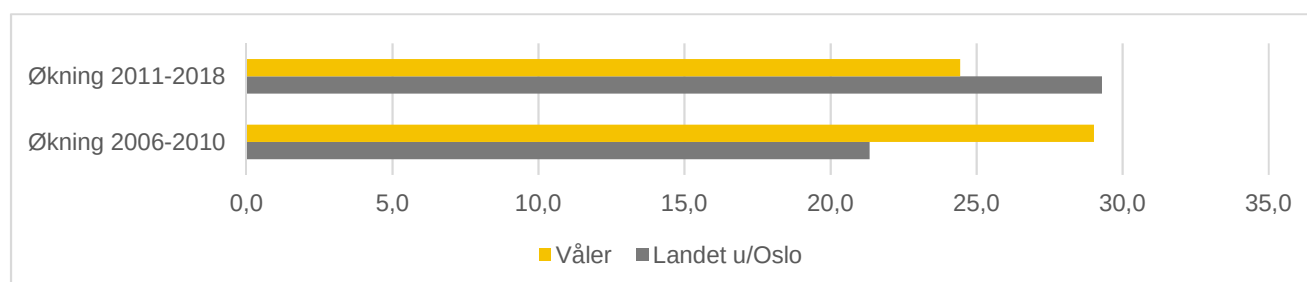
Mens landet u/Oslo siden 2006 har hatt en vekst på 89,7 prosent, har Våler kommune hatt en vekst på 83,1 prosent. Men dette bør da ses opp imot utviklingen av folketallet. Mens gjennomsnitt land u/Oslo i denne perioden har hatt en befolkningsvekst og således økt etterspørsel etter kommunale tjenester er denne trenden motsatt for Våler. Figur 9 viser årlig vekst i prosent på frie inntekter pr innbygger for henholdsvis landet u/Oslo og Våler kommune.

At veksten i de frie inntektene pr innbygger er ulikt har sammenheng utvikling i skatteinntekter og den demografiske utviklingen som utgifts utjevningen i rammetilskuddet fanger opp.

FIGUR 9

Det som også kan være interessant å merke seg er at det har vært en markert endring i inntektsutviklingen på frie inntekter pr innbygger. Vi vet at Våler relativt sett har store utfordringer når det gjelder demografi/helseutfordringer, og dette skulle isolert sett ha ført til større utgiftsutjevningmidler. Dersom man ser på perioden 2006 t.o.m. 2018 og bryter dette opp i to ulike perioder – en periode fra 2006 t.o.m. 2010 og den andre perioden fra 2011 t.o.m. 2018 – får man et slikt bilde som vist i figur 10.

FIGUR 10

Utviklingen er ikke korrigert for ulike oppgaveendringer som skjer fra år til år. Eksempelvis innføring av kommunal medfinansiering for somatikk i 2012, samt avvikling av denne i 2015. Annet eksempel, innlemming av øremerkede tilskudd til barnehage i rammetilskuddet fra 2011. Det krever stor jobb å foreta disse korreksjonene, og hvordan disse ville ha endret bildet er noe uklart. Men det kan uti fra figuren tyde på at inntektsutviklingen de senere år ikke har vært på lik linje med landet for øvrig.

Øvrige inntekter

Som det fremkommer av figur 7 har kommunens driftsinntekter sunket fra 355,4 mill kroner i 2016 til 352,4 mill kroner i 2018. Fra 2016 til 2017 var økningen kun på 1,4 mill kroner (0,4 prosent), mens den sank med nesten 4,5 mill kroner fra 2017 til 2018. Tabell 37 viser hvilke inntektskilder som har endret seg de siste tre årene. Grønn bakgrunn viser økning mens rød viser nedgang i inntekter.

INNTEKTSKILDER	Diff 2016-2017	Diff 2017-2018	Diff 2016-2018
BRUKERBETALING FOR KOMMUNALE TJENESTER	1 541 549	-191 442	1 350 107
ANNET SALG AV VARER OG TJENESTER, GEBYRER O.L. UTENFOR AVGIFTSOMRÅDET	446 605	-259 550	187 055
BILLETTINNTEKTER	35 880	46 890	82 770
HUSLEIEINNTEKTER, FESTEAVGIFTER, UMLEIE AV LOKALER	1 076 512	-1 030 207	46 305
AVGIFTSPLIKTIG GEBYRER	-1 434 744	934 095	-500 649
ANNET AVGIFTSPLIKTIG SALG AV VARER OG TJENESTER	6 694 932	-2 754 300	3 940 632
SALG AV DRIFTSMIDLER	3 500	-3 500	0
REFUSJON FRA STATEN	-5 781 951	-7 788 926	-13 570 877
SYKELØNNSREFUSJON	-518 955	2 922 453	2 403 498
KOMPENSASJON FOR MERVERDIAVGIFT	333 160	824 698	1 157 858
REFUSJON FRA FYLKESKOMMUNER	640 239	1 316 699	1 956 938
REFUSJON FRA KOMMUNER	-1 686 583	-25 728	-1 712 311
REFUSJON FRA ANDRE (PRIVATE)	1 925 335	-3 011 353	-1 086 018
SALG TIL (FYLKES)KOMMUNALT FORETAK I EGEN KOMMUNE/FYLKESKOMMUNE	-2 150	0	-2 150
RAMMETILSKUDD	4 389 680	1 501 535	5 891 215
ANDRE STATLIGE OVERFØRINGER	-6 369 058	-663 774	-7 032 832
OVERFØRING FRA FYLKESKOMMUNER	-99 000	152 500	53 500
OVERFØRING FRA KOMMUNER	-366 741	-2 115	-368 856
SKATT PÅ INNTÉKT OG FORMUE	850 976	867 173	1 718 149
EIENDOMSSKATT ANNEN EIENDOM	-285 177	228 654	-56 523
EIENDOMSSKATT BOLIGER OG FRITIDSBOLIG	34 596	1 545 351	1 579 947
ANDRE DIREKTE OG INDIREKTE SKATTER	0	0	0
OVERFØRINGER FRA ANDRE (PRIVATE)	-16 956	940 454	923 498
SUM	1 411 649	-4 450 393	-3 038 744

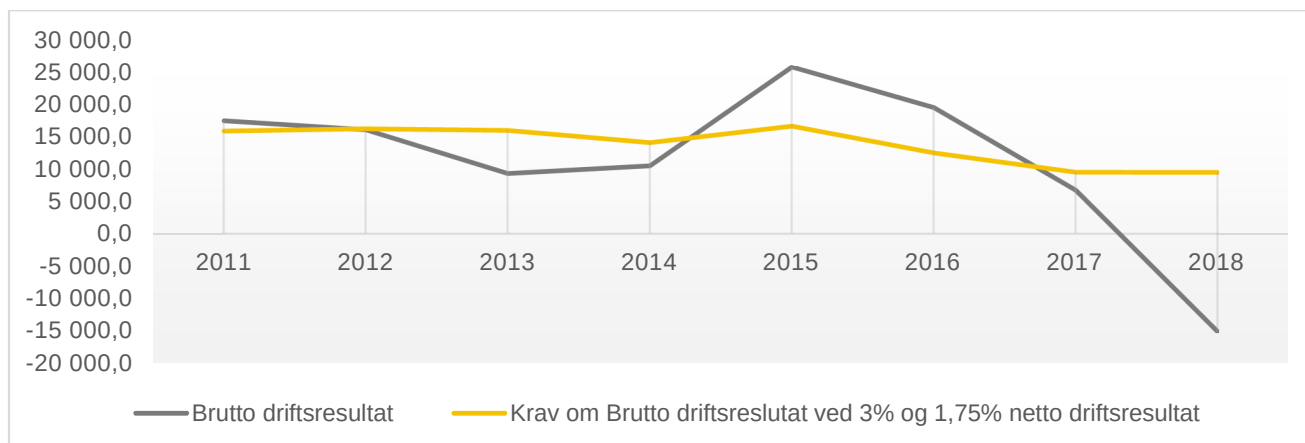
TABELL 37

De største inntektsreduksjonene fra 2016 til 2018 har kommet på postene;

- Refusjon fra staten med nesten 13,6 mill kroner;
Som inneholder inntekter for ressurskrevende tjenester, og ulike tilskuddsordninger som de største postene. Kommunen mottok også under denne posten inntekter i 2016 som følge av «Helseavtalen» med UDI.
- Andre statlige overføringer med drøyt 7 mill kroner;
Hvor inntektsbortfallet alene kommer fra vertskommunetilskuddet (UDI) – Haslemoen asylmottak transitt.
- Refusjon fra kommuner med 1,7 mill kroner
Det er ulike inntekter fra kommuner som posteres hit. Bl.a. oppgjør for gjeste-elever, og øvrige inntekter for salg av tjenester. Inntekter for salg av sykehjemsplasser ble inntektsført i 2016 med nesten 4,2 mill kroner, mens det i 2018 ble inntektsført 1,3 mill kroner – dvs en differanse på 2,9 mill kroner.

3.3.2 Brutto driftsresultat

Ved kun å lese av brutto driftsresultat i kroner vil ikke dette ha spesiell høy informasjonsverdi. Resultatet alene vil ikke si noe om dette bidrar til en redusert eller økt handlefrihet for kommunen. Brutto driftsresultat bør være så stort at det dekker kommunens renter og avdrag på gjeld, samtidig som det skaper et netto driftsresultat på (jfr. TBUs anbefaling) på minimum 1,75 prosent av driftsinntektene.

FIGUR 11

Figur 11 viser kommunens utvikling av brutto driftsresultat fra 2011 t.o.m. 2018 målt mot en anbefaling som gir 3 prosent (frem til 2015) og 1,75 prosent (fra 2016) netto driftsresultat. For å oppnå anbefalingen skulle brutto driftsresultat ha hatt en bedring for de ulike årene slik;

År:	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Beløp:	0,2 mill.	6,7 mill.	3,6 mill.	0k	0k	2,8 mill.	24,5 mill

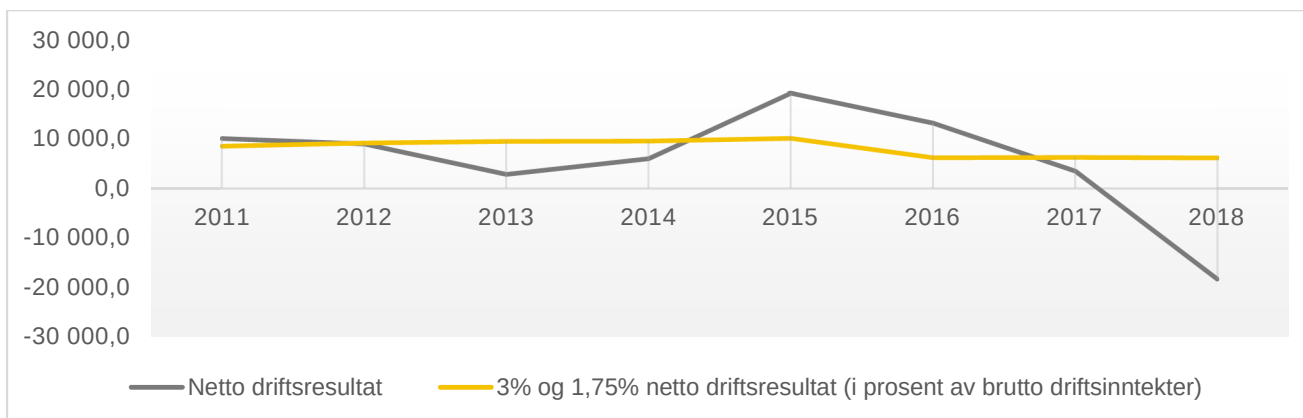
TABELL 38

3.3.3 Netto driftsresultat

Kommuneregnskap har et balansekrav som innebærer at kommunen må ha et netto driftsresultat som er tilstrekkelig til å dekke driftsutgiftene (inklusive renter og avdrag på lån). I tillegg må resultatet være tilstrekkelig til å dekke:

- avsetninger av ubrukte inntekter i driftsdelen som er øremerket bestemte driftsformål
- tidligere års underskudd
- og eventuelt andre avsetninger som anses nødvendige av hensynet til god økonomiforvaltning.

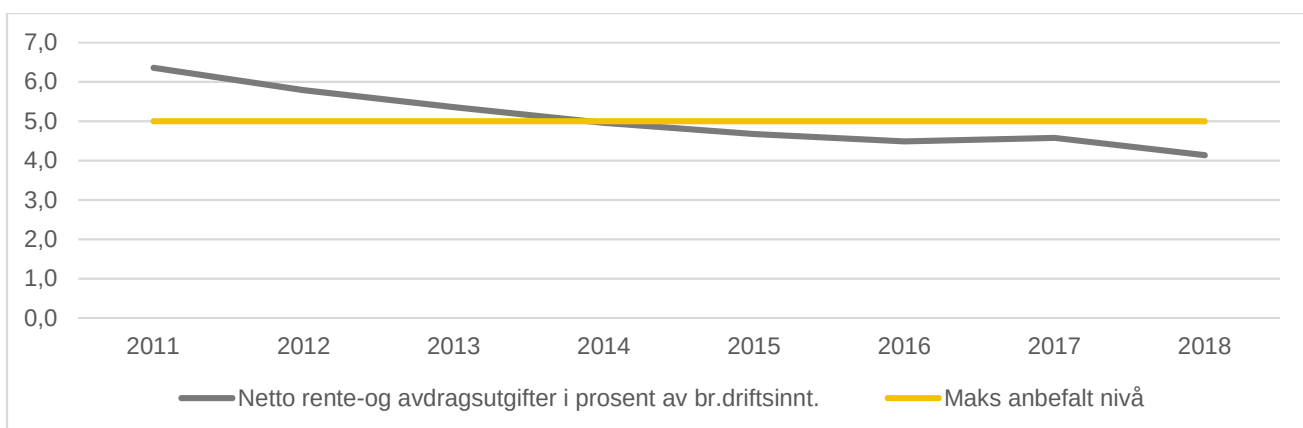
Netto driftsresultat endte for 2018 på et negativt resultat med 18,4 mill. kroner, eller minus 5,2 % av brutto driftsinntekter.

FIGUR 12

3.3.4 Gjeldsbelastning

Rente- og avdragsnivået i kommunen forteller i hvilken grad gjelden legger begrensninger på kommunens handlefrihet. En høyere andel rente- og avdragsutgifter binder opp kommunens inntekter og svekker muligheten til å prioritere på kort sikt. Våler kommune brukte i 2018 4,2 prosent av brutto driftsinntekter til å dekke netto rente- og avdragsutgifter. I netto rente- og avdragsutgifter ligger også kommunens renteinntekter og utbytte. Renteinntekter og utbytte har de siste årene ligget i størrelsesorden 1,5 til 2 mill. kroner. For 2018 gav dette kommunen 1,9 mill kroner i inntekter.

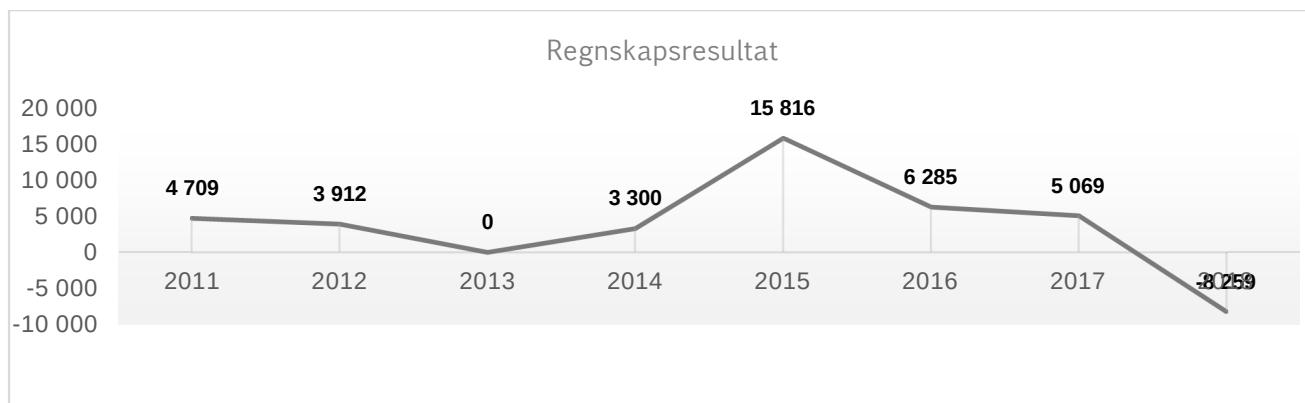

FIGUR 13

Våler har en gjeldsbelastning som ligger omtrent på nivå med KG2 (4,1 prosent) og landet u/Oslo (4,0 prosent).

3.3.5 Regnskapsmessig resultat

Etter sum netto avsetninger på -10,1 millioner kroner viser driftsregnskapet et regnskapsmessig merforbruk på 8,2 Millioner kroner. Figur 14 viser kommunens regnskapsmessige mer/mindreforbruk de siste åtte år. Årets resultat er det eneste året i denne perioden med er regnskapsmessig merforbruk.

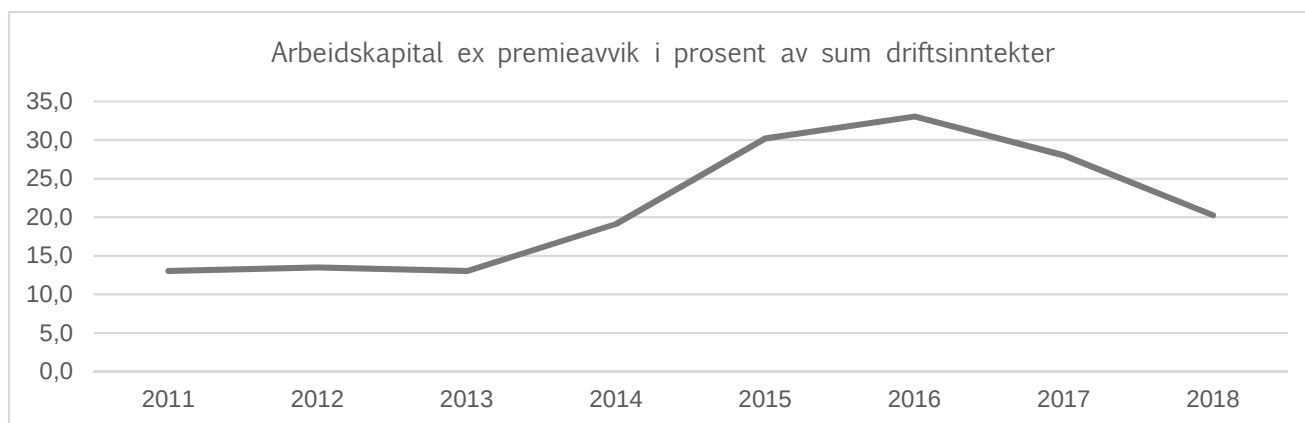

FIGUR 14

3.3.6 Arbeidskapital (ex premieavvik)

Indikatoren gir et uttrykk for kommunens evne til å betale forpliktelser etter hvert som de forfaller. Arbeidskapital er definert som omløpsmidler minus kortsiktig gjeld. Når anskaffelse (inntekter/innbetalinger) av midler er større enn anvendelse (utgifter/utbetalinger), vil endringen bety at arbeidskapitalen har økt i perioden. Endring i arbeidskapital i drifts- og investeringsregnskapet kan avstemmes mot endring i differanse mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld i balansen. Utviklingen i arbeidskapitalen er interessant å vise. Det er først og fremst når arbeidskapitalen er liten eller negativ at utviklingen i denne bør følges opp. De fleste kommuner er i en situasjon hvor det ikke er nødvendig med en årvåken oppfølging. Indikatoren som presenteres her er arbeidskapitalens andel av brutto driftsinntekter.

Arbeidskapitalen er ikke korrigert for ubrukte lånemidler, slik at den ikke kan måles mot den anbefalte verdien oppgitt i tabell 45 side 61. Måling av indikatoren gjøres under kapittel 3.4 Korrigering av resultater i regnskapet.

FIGUR 15

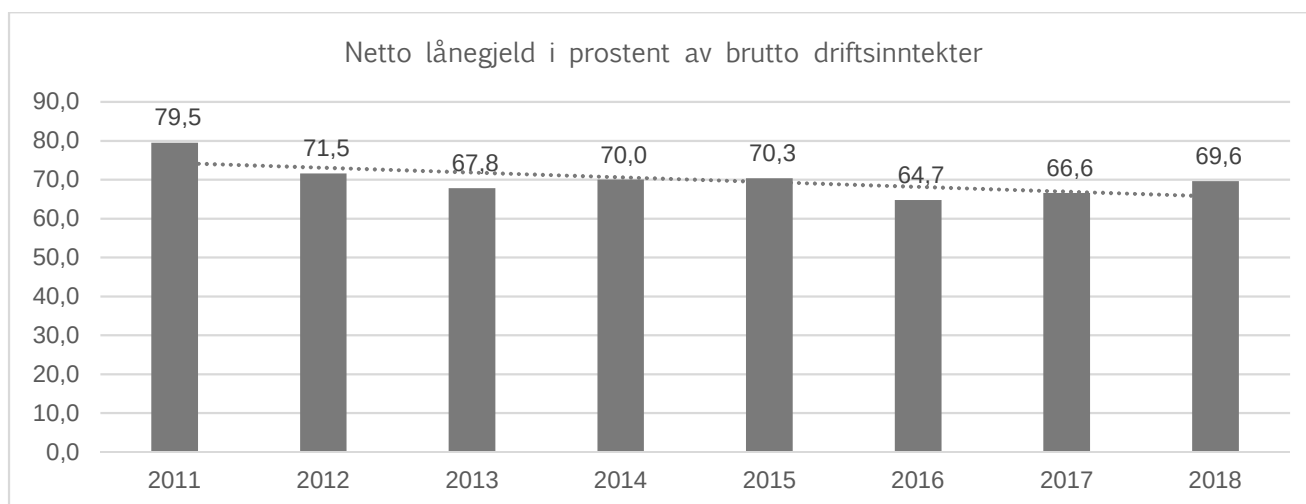
Verdiene som er gjengitt her sier svært lite om anbefalt nivå, men viser en utvikling som tyder på at det pr i dag ser greit ut. Men det bør følges med på om den utviklingen vi ser fra 2016 vil fortsette. Se for øvrig kommentarer under kap. 4 Oppsummering og vurdering av kommunens økonomiske stilling.

3.3.7 Soliditet – egenfinansiering av investeringer

Begrepet soliditet kan forklare kommunens evne til å tåle tap. Gjeldsgraden og egenkapitalprosent gir informasjon om soliditeten.

Gjeldsgrad

Netto lånegjeld i prosent av brutto driftsinntekter – også kalt gjeldsgrad – er et mye brukt nøkkeltall. Sammen med netto driftsresultat er dette sannsynligvis det mest brukte nøkkeltallet for kommunesektoren. Nøkkeltallet er et uttrykk for kommunens gjeldsbelastning og en god indikator for å følge opp økonomien i kommunen.

FIGUR 16

Ser vi på utviklingen av gjeldsgraden i Våler så har denne en liten nedadgående tendens (se «prikket» trendlinje i figur 16) de siste 8 årene. Vi vet at renter og avdrag på lån skal betales over kommunens driftsregnskap. Høy lånegjeld reduserer handlingsrommet, mens et godt brutto driftsresultat gir muligheter.

Det blir ofte snakket om kommunenes gjeldsnivå – og hvorfor alt dette «maset»? Man kan kanskje oppleve det som «masete» når man ser at det går greit å betjene gjelden. Så lenge alt går bra er problemet uendelig lite. Men skulle det inntreffe en situasjon hvor renta skyter i været – samtidig som inntektene skulle falle – vil problemet bli uendelig stort. Det er derfor denne indikatoren forteller hvor lite eller mye sårbar kommunen er for renteendringer. Våler kommunes gjeldsgrad har hatt en positiv utvikling og er innenfor de verdiene som anbefales. Men man skal være klar over at gjeldsgraden også må ses i sammenheng med andre økonomiske størrelser. For eksempel vil store fondsreserver (godt økonomisk handlingsrom) gjøre at økonomien tåler en høyere gjeldsgrad. Og motsatt, dersom lite, eller ingen fondsreserver må gjeldsgraden være lav.

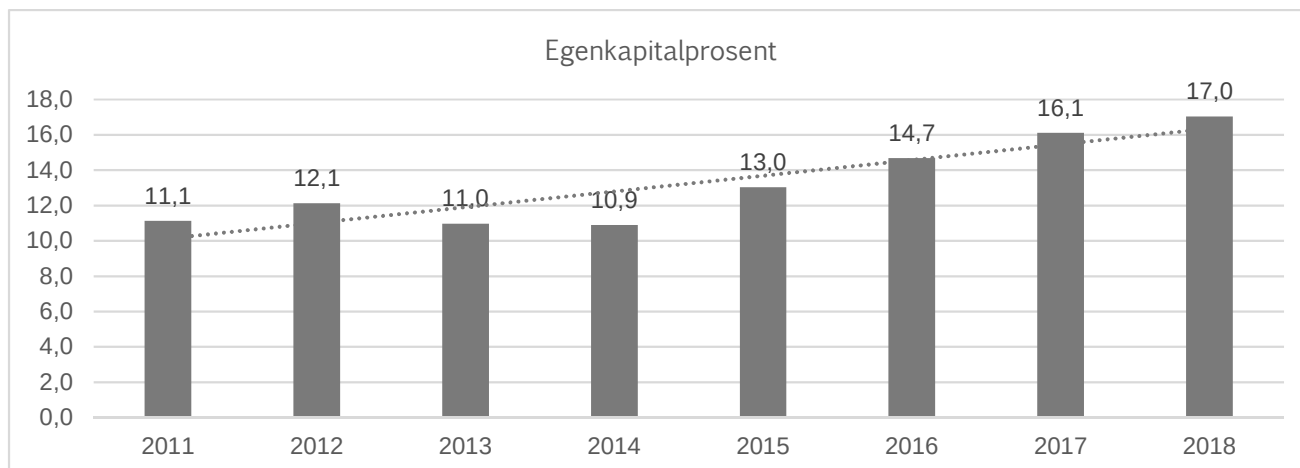
Egenfinansiering av investeringer

For å kunne ha en god kontroll på gjeldsutviklingen – og dermed også rente- og avdragsutgiftene – bør man ha mål på hvor stor egenfinansieringen skal være på investeringene. Ved kun å lånefinansiere fremtidige investeringer vil dette være svært risikofyllt.

Egenkapitalprosenten gir informasjon om hvor stor andel av kommunens samlede eiendeler som er finansiert med egenkapital. Jo høyere egenkapitalprosent, desto bedre er soliditeten. Størrelsen på nøkkeltallet vil i liten grad bli påvirket av tilfeldige svingninger det enkelte år, da det er basert på

akkumulerte tall. Målt over tid vil derfor nøkkeltallet gi en klar indikasjon på utviklingen av egenfinansieringen av kommunens anleggsmidler.

Det er også greit å være klar over de selvfinansierende lånene, slik som til VAR-området (som dekkes av gebyrer) og startlån/formidlingslån fra Husbanken som betales tilbake av innbyggerne. Eiendeler som er finansiert med slike lån bør holdes utenfor beregningene. I figur 25 er disse lånene inkludert. Egenkapitalprosenten har utviklet seg slik fra 2011:

FIGUR 17

I løpet av denne perioden har egenkapitalprosenten hatt en jevn styrking. Selv om denne er styrket i perioden så viser denne at kommunens eiendeler i altfor liten grad er finansiert med egenkapital (egne midler).

Velger vi å se på utviklingen de siste fem årene («grå» heltrukket trendlinje) har denne en positiv utvikling. I de kommunale regnskapsforskriftene er det ikke fastsatt krav/anbefalinger med hensyn til hvor stor egenkapitalprosenten bør være, men et normtall på minimum 30 prosent er det mange kommuner som benytter. Man bør imidlertid være observant på utviklingen av denne indikatoren.

3.3.8 Økonomisk handlefrihet

I kommuneregnskapet er det to typer fond, de ubundne og bundne fond. I tillegg klassifiseres fond for henholdsvis fond fra driftsregnskapet og investeringsregnskapet. Det er et vesentlig skille mellom disse fondene.

Ubundne fond:

Dette er fond som er bygget opp gjennom frie inntekter som kommunestyret disponerer fritt. Avsetning til ubundet fond i driftsregnskapet havner i disposisjonsfond. Disposisjonsfondet kan benyttes både til driftsformål og investeringsformål.

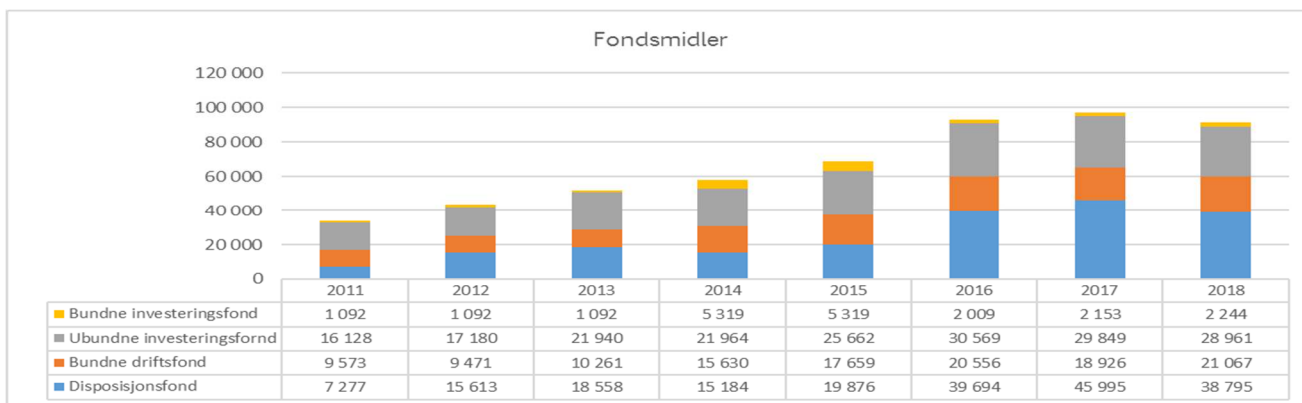
Avsetninger til ubundet investeringsfond vil først og fremst komme fra (mer)inntekter ved salg av fast eiendom, mottatte avdrag på utlån av egne midler, samt salgsinntekter fra aksjer og andeler.

Bunde fond:

Disse kommer fra avsetninger som ikke står til kommunestyrets disposisjon. Det vil med andre ord si at fondene er øremerket til ett eller annet bestemt formål.

Nedenfor følger en oppstilling over kommunens fondsmidler (ubundne og bundne) de tolv siste årene.

Tall i hele tusen

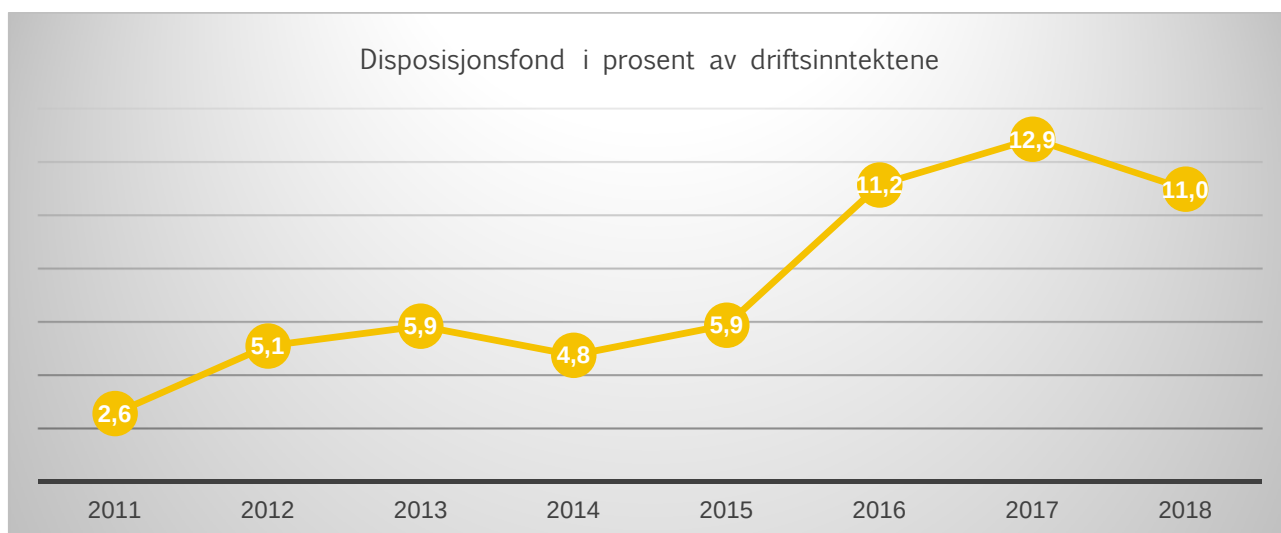

FIGUR 18

Disposisjonsfond

Det er kommunens disposisjonsfond som gir uttrykk for hvordan den økonomiske handlefriheten er. Dette fondet viser hvor mye som er satt av til senere års drifts- og investeringsformål. Disposisjonsfondet er i prinsippet det eneste fondet som fritt kan benyttes til dekning av utgifter i både drifts- og investeringsregnskapet. Allikevel består disposisjonsfond av andre fond som i praksis vil være knyttet til bestemte formål. Et eksempel på dette er ungdommens rentefond.

Figur 19 viser utviklingen av Våler kommunes disposisjonsfond i prosent av driftsinntektene fra 2006 og frem til i dag. Det har vært en gradvis oppbygging av fondet som gir et økt handlingsrom. Hensikten med et solid disposisjonsfond vil være å ha midler tilgjengelig for å møte uforutsette hendelser i driften, men også egenkapital å skyte inn ved investeringer. For å unngå at renter og avdrag stadig tar større andel av driftsinntektene er det avgjørende at fondet kan finansiere investeringene i en størrelse som gjør at rente- og avdragsbelastningen ikke øker. Økte rente- og avdragsbelastninger gjør at driftsnivået må senkes tilsvarende. Hvor stort bør investeringsfondet være? Det finnes ingen normer for dette. Men størrelsen bør stå i et rimelig forhold til kommunens omsetning (inntektene). Det bør være minimum 5 prosent. Så mye kan inntektene svikte i et katastrofeår. I perioder ved større investeringer bør andelen av disposisjonsfondet være betydelig større, slik at fondet ikke tømmes helt når investeringene skal finansieres.

FIGUR 19

3.4. Korrigering av resultater i regnskapet

For å få en bedre oversikt over de finansielle real størrelsene - altså kommunens faktiske finansielle tall - velger vi å lage tabeller med utgangspunkt i korrigerte størrelser. Dvs. regnskapstall korrigert for momskompensasjon påløpt i investeringsregnskapet, avsetninger og bruk av bundne fond samt premieavvik. Korrigerte tall er foretatt kun for de siste 4 årene. De anbefalte tallstørrelsene for finansielle nøkkeltall bør måles mot korrigerte resultater. For at kommunen skal kunne vurdere sin økonomiske stilling bør dette gjøres på bakgrunn av korrigerte tall. Korrigerte tallstørrelser som gjengis her vil ikke være sammenlignbare med andre kommuner, men er kun ment som en tilstandsrapport for Våler kommune alene. For å sammenligne seg med andre kommuner, grupper eller landet må tall og resultater fra bokførte verdier benyttes.

Ut fra de anbefalte måltallene som er oppgitt i tabell 45 side 61, viser resultatene fra de siste 4 årene at kommunen i det store og hele innfrir disse. Unntakene er sunnhetsindikatoren 2017 og 2018, og renteekksponeringsindikatoren 2015 og 2018. Netto driftsresultat er det viktigste nøkkeltallet i kommuneøkonomien, og denne vil også påvirke de øvrige indikatorene. Disse er da også blitt noe forverret siste år.

Selv om de finansielle nøkkeltallene pr 31.12.2018 har tilfredsstillende (unntatt nto. driftsresultat) verdier, er det med all grunn viktig å følge med på den videre utviklingen. Særlig med tanke på det som har skjedd på inntektssiden de siste 3 årene.

3.4.1 Sunnhetsindikatoren

<i>Tall i hele tusen</i>	2015	2016	2017	2018
a. Brutto driftsinntekter	337 253	355 420	356 832	352 382
<i>Herav:</i>				
Momskompensasjon fra investeringer	0	0	0	0
Avsetninger til bundne fond	8 119	7 203	4 339	6 521
b. Korrigert Brutto driftsinntekter	329 134	348 217	352 493	345 861
c. Brutto driftsutgifter	311 548	335 981	350 132	367 476
<i>Herav:</i>				
Bruk av bundne fond	6 090	4 307	5 969	4 381
d. Korrigert Brutto driftsutgifter	305 458	331 674	344 163	363 095
e. Brutto driftsresultat	25 706	19 439	6 700	-15 094
f. Korrigert brutto driftsresultat: e-((a-b) - (c-d))	23 677	16 543	8 330	-17 234
h. Netto driftsresultat	19 236	13 184	3 456	-18 388
i. herav endring i premieavvik (premieavvik og amortisering)	-5 609	347	-1 303	-7 225
Korrigert netto driftsresultat: h-i-(e-f)	13 627	13 531	2 153	-25 613
Netto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter	5,7 %	3,7 %	1,0 %	-5,2 %
Korrigert netto driftsresultat i prosent av korrigerte brutto driftsinntekter	4,1 %	3,9 %	0,6 %	-7,4 %

TABELL 39

3.4.2 Gjeldsbelastningsindikatoren

<i>Tall i hele tusen</i>	2015	2016	2017	2018
Sum driftsinntekter	337 253	355 420	356 832	352 382
-Premieavvik	873	2 086	4 054	11 667
Korrigert sum driftsinntekter	336 380	353 334	352 778	340 715
Netto rente- og avdragsutgifter	15 775	15 952	16 359	14 587
Netto rente- og avdragsutgifter i prosent av sum driftsinntekter	4,67 %	4,48 %	4,59 %	4,14 %
Korrigert netto rente- og avdragsutgifter i prosent av sum driftsinntekter	4,7 %	4,5 %	4,6 %	4,3 %

TABELL 40

3.4.3 Renteeksponeringsindikatoren

Anbefalt måltall tilsier maksimalt 70 prosent. Ved en andel på over 100 prosent vil kommunen være svært utsatt for renteøkning. Pr i dag ligger kommunen godt under grensen på 100 prosent.

<i>Tall i hele tusen</i>	2015	2016	2017	2018
Sum driftsinntekter	337 253	355 420	356 832	352 382
-Premieavvik	873	2 086	4 054	11 667
Korrigert sum driftsinntekter	336 380	353 334	352 778	340 715
Langsiktig gjeld	713 828	720 089	725 501	745 319
Pensjonsforpliktelser	419 087	433 483	450 538	465 393
Totale utlån (startlån/formidlingslån)	8 924	8 914	10 719	10 087
Ubrukte lånemidler	48 668	47 703	26 735	24 649
Netto lånegjeld	237 149	229 988	237 509	245 190
Netto lånegjeld som andel av brutto driftsinntekter	70,3 %	64,7 %	66,6 %	69,6 %
Netto lånegjeld som andel av korrigerte brutto driftsinntekter	70,5 %	65,1 %	67,3 %	72,0 %

TABELL 41

3.4.4 Likviditetsindikatoren

<i>Tall i hele tusen</i>	2015	2016	2017	2018
Sum driftsinntekter	337 253	355 420	356 832	352 382
-Premieavvik	873	2 086	4 054	11 667
Korrigert sum driftsinntekter	336 380	353 334	352 778	340 715
Omløpsmidler	180 277	184 821	175 105	158 916
-Kortsiktig gjeld	49 126	39 853	48 227	53 917
Arbeidskapital (diff mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld)	131 151	144 968	126 879	104 999
-Akkumulert premieavvik	31 092	28 963	28 362	34 763
-ubrukte lånemidler	48 668	47 703	26 735	24 649
Korrigert arbeidskapital	51 391	68 302	71 782	45 587
Arbeidskapital i % av sum driftsinntekter	38,9 %	40,8 %	35,6 %	29,8 %
Korrigert arbeidskapital i % av sum korrigerte driftsinntekter	15,3 %	19,3 %	20,4 %	13,4 %

TABELL 42

3.5 Evnen til å finansiere kommunens aktivitet og møte sine forpliktelser

For at kommunen skal kunne finansiere sin driftsaktivitet må den ha et positivt netto driftsresultat. Et negativt netto driftsresultat innebærer at kommunens drift går med underskudd. Konsekvenser av et negativt netto driftsresultat er lavere evne (likviditet) til å finansiere sin aktivitet og å møte fremtidige forpliktelser. Da må disse finansieres med tidligere oppsparte reserver, og konsekvensene av det betyr et svekket økonomisk handlingsrom.

3.5.1 Faktorer som påvirker kommunens resultat og finansielle stilling

Det er forholdet mellom driftsinntektene og driftsutgiftene (brutto driftsresultat) som bestemmer om man har nok midler til å dekke utgiftene til kommunens tjenesteproduksjon. Ved et negativt brutto driftsresultat så har man ikke fått inn tilstrekkelig med inntekter for å finansiere de tjenestene som ytes til kommunens innbyggere. Brutto driftsresultat bør i tillegg til å dekke tjenesteproduksjonen også avgi et så godt resultat at den dekker netto finansutgifter (renteinntekter minus renter- og avdrag på lån) og samtidig gi et tilfredsstillende netto driftsresultat. Det er av netto driftsresultat man har mulighet til å avsette midler til uforutsette hendelser og fremtidige forpliktelser.

En god finansiell stilling vil være det samme som å ha et økonomisk handlingsrom som omtalt i kap 3. Det snakkes svært mye om å oppnå et tilfredsstillende netto driftsresultat for å bygge buffere. Som vist i figur 7 (side 40) skapes dette gjennom at inntektene er større enn de bundne utgiftene. Vi kan påvirke handlingsrommet ved å redusere utgiftene. Utgifter knyttet til aldersstruktur og sosiale forhold skal i prinsippet ivaretas i inntektssystemet. Med priser på innsatsfaktorer (lønn, varer og tjenester) til tjenesteproduksjonen er det fullt mulig å gjøre noe med. Det kan bl.a. handle om å produsere minstestandarder og lovpålagte oppgaver på en mest mulig effektiv måte (her vil det da ikke være mulig å omprioritere midler til andre tjenesteområder). Det handler om å unngå ekstraavgifter knyttet til ineffektiv ressursbruk, slik som for eksempel kostnadskrevenne tjenestestrukturer, samt å utnytte øvrige effektiviseringsmuligheter. Gjennom å foreta KOSTRA-analyser kan man skaffe seg oversikt over hvilke tjenesteområder det finnes potensiale til å effektivisere driften.

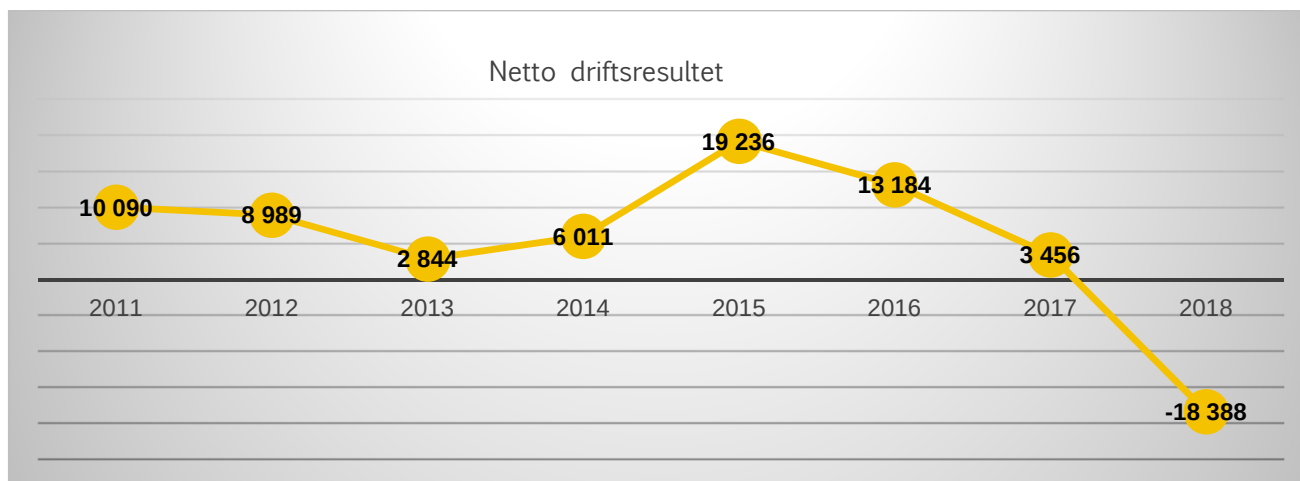
Vi kan også påvirke handlingsrommet ved å øke kommunens inntekter. Kommunesektoren har en rekke inntektskilder: inntekt- og formueskatt, statlige overføringer (rammetilskudd, øremerkede tilskudd mv.) gebyrinntekter (brukerbetaling), renteinntekter, eiendomsskatt og andre særinntekter (kraftinntekter mv.) Den største inntekten for kommunen er skatt og rammetilskudd. Denne delen har kommunen svært begrensede muligheter å påvirke. Dersom kommunen skal øke sitt inntektsgrunnlag, må den se på andre inntektskilder.

3.5.2 Kort sikt

Et positivt netto driftsresultat tilsier at kommunen har evne til å finansiere sin aktivitet og møte sine forpliktelser på kort sikt. Det betyr at den har evne til å dekke kortsiktig gjeld slik som;

- Påløpte feriepenger
- Ubetalt arbeidsgiveravgift
- Skattetrekk
- Leverandørgjeld

Kommunen har de siste 8 årene avlagt regnskapet med et positivt netto driftsresultat, med unntak av årets drift. (jfr. figur 20).

FIGUR 20

Likviditet handler om virksomhetens evne til å betale sine løpende betalingsforpliktelser ved forfall. Det finnes ulike likviditetstall som kan si noe om denne situasjonen. Omløpsmidlene kan deles inn i to kategorier;

- Mest likvide omløpsmidler – som er midler som kan omgjøres til betalingsmiddel innen 3 måneder slik som kontanter, bankinnskudd og kundefordringer.
- Minst likvide omløpsmidler – som er midler som kan omgjøres til betalingsmiddel i løpet av 3 – 12 måneder, slik som andre fordringer, varebeholdninger og sperrede kontantbeløp over 90 dager.

Analyse av tilgang til likviditetsmidler kan deles i tre ulike grader:

Likviditetsgrad 1 =	$\frac{\text{Omløpsmidler + ubenyttet kassekreditt}}{\text{Kortsiktig gjeld}}$	Krav: >2
---------------------	--	--------------------

FIGUR 21

Normen for denne likviditetsgraden er at omløpsmidler delvis bør være finansiert av langsiktig kapital. Omløpsmidlene bør derfor være større enn den kortsiktige gjelden. Normtallet/kravet er satt til 2 eller større.

Likviditetsgrad 2 =	$\frac{\text{Mest likvide omløpsmidler + ubenyttet kassekreditt}}{\text{Kortsiktig gjeld}}$	Krav: >1
---------------------	---	--------------------

FIGUR 22

Normen for denne likviditetsgraden er at de mest likvide omløpsmidlene bør være minst like store som kortsiktig gjeld. Det betyr et normtall/krav på 1 eller større.

Likviditetsgrad 3 =	$\frac{\text{Betalingsmidler + ubenyttet kassekreditt}}{\text{Kortsiktig gjeld}}$	Krav: >0,5
---------------------	---	----------------------

FIGUR 23

Normen for denne likviditetsgraden er at betalingsmidler (kasse, postgiro, bankinnskudd) bør være minst halvparten av kortsiktig gjeld. Det tilsier et normtall/krav på 0,5 eller større.

Tabell 43 viser at kommunen de siste 6 årene har hatt evne til å finansiere sine forpliktelser på kort sikt.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Likviditetsgrad 1	2,4	2,8	3,7	4,6	3,6	2,9
Likviditetsgrad 2	1,7	2,0	2,9	3,7	2,9	2,1
Likviditetsgrad 3	1,1	1,4	2,1	2,8	2,0	1,5

TABELL 43

3.5.3 Lang sikt

Ved finansiering av forpliktelser på lengre sikt er det naturlig å tenke på kommunens rente- og avdragsutgifter på gjeld og fremtidige pensjonsforpliktelser. I tillegg til disse forpliktelsene sliter også hele «kommune-Norge» med et stort vedlikeholdsetterslep – både på kommunale veier og på kommunale bygningsmasser. Våler kommunes bygningsmasse utgjør store verdier, og kommunen er gjennom kommuneloven pålagt å utnytte disse verdiene på en effektiv måte. Tilstrekkelig grad av løpende og forebyggende vedlikehold er nødvendig for å sikre forvaltning av bygningsmassen på en kostnadseffektiv måte. Det løpende og forebyggende vedlikeholdet har vært mangelfullt i mange år og har således skapt et stor etterslep.

Pensjon og premieavvik

Frem til 2002 ble pensjonspremien ført som en kostnad i regnskapet. Pensjonspremien varierte mye fra år til år og var lite stabil. Fra 2002 ble det innført nytt regelverk for hvordan pensjonen skulle bokføres, og med dette oppstod begrepet «premieavvik». Denne skulle bidra til at pensjonskostnaden i større grad enn premien sikre en mer stabil påvirkning på kommunen sitt årsresultat. Dette målet har i ettertid vist seg ikke å bli oppnådd.

Pensjonspremie:

Den premien Våler kommune betaler til pensjonskassene (KLP og STP). Premien beregnes av pensjonsleverandørene og (KLP og STP) og styres av pensjonslovverk og finanstilsynet. Beregningene avhenger bl.a. av levealder, dødelighet, uførhet, demografi og pensjoneringsmønster.

Netto pensjonskostnad:

Aktuarberegnet størrelse som i prinsippet skal angi et jevnt nivå for kommunens pensjonskostnad over ansettelsesperioden, og brukes til beregning av premieavviket. Det er kommuneregnskapsforskriften som regulerer denne, og forutsetninger vedtatt av Kommunal og Moderniseringsdepartementet.

Premieavvik:

Differansen mellom innbetalt pensjonspremie og netto pensjonskostnad. Dersom denne differansen er positiv, blir den inntektsført i regnskapet (i de aller fleste år for Våler kommune så langt). Hvis negativ, blir den utgiftsført. OBS: Premieavviket er kun en fiktiv størrelse, da det kun er en føring i regnskapet og endrer ikke oppgjøret vis-à-vis pensjonskassene (premiebetalingen). Regnskapsføringen av premieavviket påvirker kommunens resultat.

Amortisering av premieavviket:

Utgifts- eller inntektsføring av premieavviket i neste regnskapsår eller over flere påfølgende år. Fra 2002 til 2011 ble premieavviket amortisert over 15 år. Deretter over 10 år til 2014. Fra og med 2014 over 7 år. Utgiftsføringene har ikke vært store nok til å utligne inntektene, og Våler kommune sitter med en gjeld til seg selv pr i dag på 33,7 millioner kroner (jfr note 4 i regnskapet).

Akkumulert premieavvik (gjenstående):

Hvert år avsettes differansen mellom årets premieavvik og fjorårets amortisering i balansen. Dette akkumuleres år for år.

Pensjonskostnad i regnskap/budsjett:

Pensjonspremie (utgift) fratrukket premieavviket (inntekt) pluss amortiseringen (utgift).

Premiefond:

Ettersom KLP er et kunde-eid selskap går tilbakeført overskudd fra KLP direkte til kundenes premiefond i KLP. Overskuddet på premiefondet kan brukes til å betale fremtidig pensjonspremie med, og vil over tid bidra til å gjøre pensjonskostnadene lavere. Alternativt kan midlene stå og kommunen få en god avkastning.

3.6 Finansrapport

Finansreglementet og er ikke fulgt opp tilstrekkelig i 2018, og rapporteringer om kommunens finansielle stilling er således ikke tatt inn i de løpende tertialrapporteringene. I en slik finansrapport vil forhold som stresstester på kommunens aktiva og passiva bli foretatt. Dog er kommunens økonomiske stilling på de sentrale økonomiske nøkkeltallene som gjeldsbelastningsindikatoren og renteeksponeringsindikatoren omtalt i kapittel 4.

3.7 Risikoeksponering

Rådmannen har i tidligere rapporteringer og årsberetninger ikke vurdert risiko i forhold til renteendringer, kredittbehov og likviditetsbehov. Dette er forhold kommunen må ha større fokus på og forbedre i de fremtidige økonomirapporteringene og årsberetningene. Rådmannen har også her gjort sine vurderinger om mulige konsekvenser i kapittel 4.3.2.

3.7.1 Renterisiko

Våler kommunes lån ligger i all hovedsak i det flytende rentemarkedet, dette er en fordel og i tråd med finansreglementet. For 2018 ble det tatt opp lån med i alt 18,2 mill kroner. Kommunen refinansierte og samlet sine 44 ulike lån (formidlingslån/øvrige lån) til i alt 14 lån pr. 31.12.2018.

3.7.2 Kredittrisiko

Pr i dag er ikke Våler kommune i veldig stor grad utsatt for kredittrisiko. Men det bør presiseres at likviditetsutviklingen de siste 3 årene er fallende, og behov for kreditt vil komme om man på kort sikt ikke klarer å skape positivt netto driftsresultat.

3.7.3 Likviditetsrisiko

Henviser her til rådmannens kommentarer under punkt 3.7 hvor det i kommende rapporteringer og årsberetninger vil bli en nærmere redegjørelse for disse forhold. Intill dette faller på plass så er det gjort oppsummeringer på den historiske utviklingen. Pr i dag er likviditeten relativt god. Ellers er likviditeten også omtalt under kapittel 4.3 Fremtidig utvikling.

3.8 Markedsendringer

Som en del av årsberetningen skal rådmannen redegjøre for markedsbetraktninger som er lagt til grunn for forvaltningen i det kommende året. Dette er også et område som ikke er blitt viet oppmerksomhet i de foregående årsberetningene. I en slik betraktning må det ses på utviklingen i den norske økonomien som vil ha betydning for kommunene. Norge er veldig avhengig av oljevirksomheten, og det er liten tvil om at landet vil ha utfordringer i fremtiden med å finansiere velferdstjenester til en aldrende befolkning. Skal dette løses med økte skatter, større brukerbetalinger, kutt i velferdstjenestene eller å effektivisere? Rådmannen vil også på dette område følge opp med en bedre redegjørelse i de senere presentasjoner.

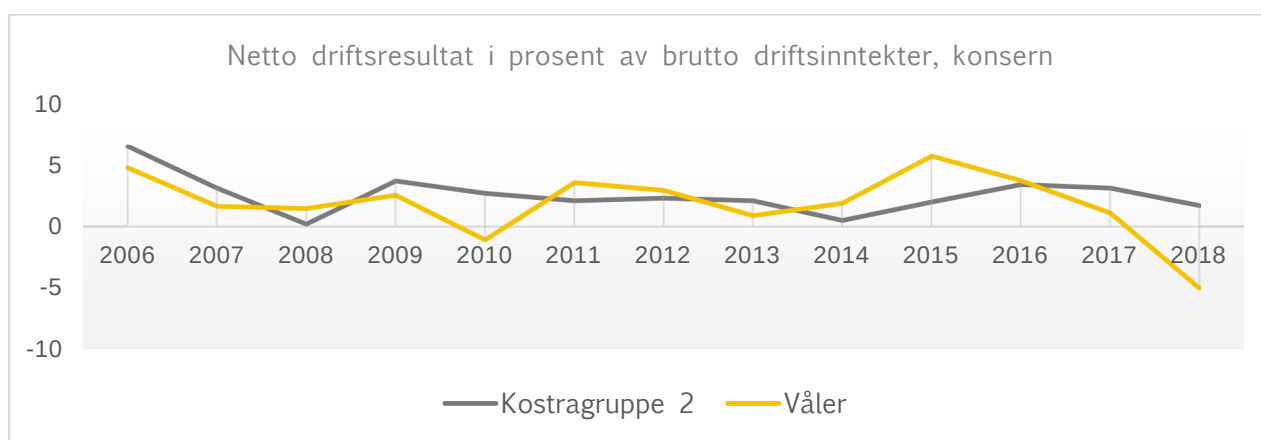
4. OPPSUMMERING OG VURDERING AV KOMMUNENS ØKONOMISKE STILLING

For å oppsummere og vurdere kommunens økonomiske stilling velger vi å fokusere på to sammenstillinger. Den ene er å måle Våler kommunes utvikling på de fem finansielle nøkkeltallene mot KOSTRA-gruppe 2. Det andre er å se på Våler kommunes finansielle nøkkeltall siste tre år mot de anbefalte størrelsene.

4.1 Utvikling målt mot KG2

4.1.1 Sunnhetsindikatoren

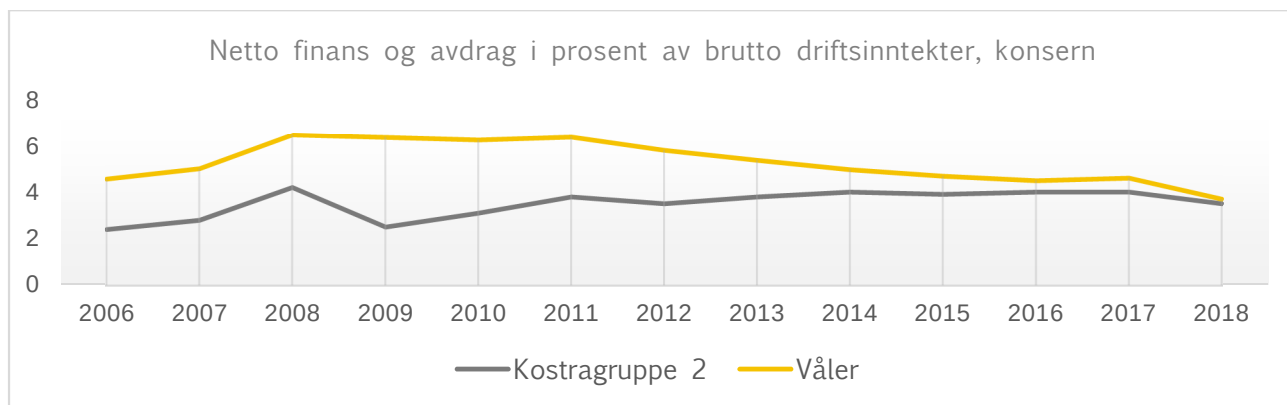
Våler kommune har hatt bedre resultater enn Kostragruppe 2 i 6 av de 13 årene som er vist i figur 32. Resultatene har bidratt til at kommunen har hatt mulighet til å avsette midler til fond.

FIGUR 24

4.1.2 Gjeldsbelastningsindikatoren

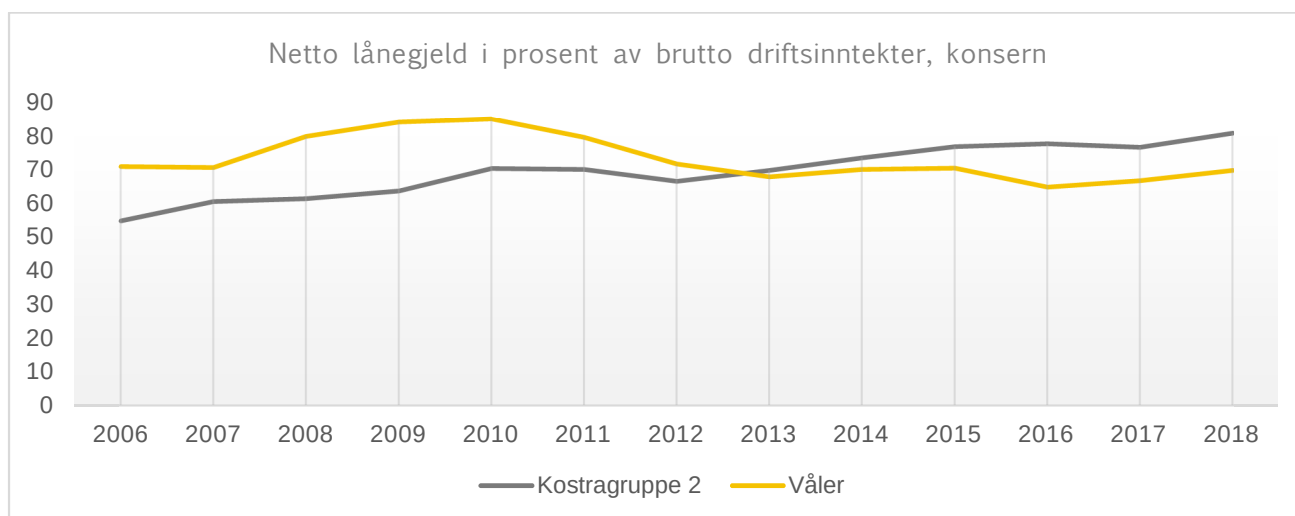
Netto renter og avdrag i prosent av brutto driftsinntekter ligger høyt for Våler sin del. Våler bruker mye av sine driftsinntekter til å betjene renter og avdrag sammenlignet med KG2. Dette gjør at det blir igjen forholdsvis mindre midler til å drive kommunens tjenesteproduksjon, og vanskeliggjør også disse prioriteringene. Det som er gledelig er at andelen kommunen bruker til å dekke renter og avdrag har hatt en fallende kurve og har nærmet seg nivået til KG2. En lav gjeldsbelastningsindikator vil bidra til å frigjøre midler til å finansiere den løpende tjenesteproduksjonen, mens en høy gjeldsbelastningsindikator vil bidra til å binde midler.

FIGUR 25

4.1.3 Renteeksponeringsindikator (gjeldsgrad)

Denne indikatoren er som tidligere beskrevet et uttrykk for kommunens evne til å tåle tap. Den gir således informasjon om soliditeten i kommunen (sammen med egenkapitalprosenten). Nøkkeltallet forteller oss at Våler – spesielt fra 2010 – har hatt en meget god utvikling. Trenden er positiv sett også i forhold til utviklingen i KG2. Trenden for KG2 er den samme som for landet som helhet, dvs. en voksende gjeldsbyrde. Mens gjeldsgraden for landet uten Oslo i 2006 var på 61,5 prosent var den ved utgangen av 2018 på 86,6 prosent. Gjeldsgraden for Våler var tilsvarende 70,8 prosent og 69,7 prosent. Andelen av gjeld som er renteeksponert er derimot relativt lavt for Våler kommune og dette er et viktig poeng å ta med seg i analysen av kommunens økonomi.

FIGUR 26

Pr 31.12.2018 var netto lånegjeld per innbygger i landet u/Oslo på 74.622 kroner. For Våler er gjelden pr innbygger 31.12.2018 på 67.175 kroner per innbygger. Gjelden varierer fra kommune til kommune. Det er viktig å ha et bevisst forhold til størrelsen på kommunens nåværende gjeld, samt historisk og fremtidig gjeldsvekst. Hva som er et moderat nivå på gjeld per innbygger varierer med kommunestørrelsen. Skal man sammenligne Våler mot andre kommuner, må det være kommuner med om lag samme størrelse. KOSTRA har gruppert kommunene etter folkemengde og økonomiske rammebetingelser. KOSTRA-gruppe 2 som Våler er en del av representerer kommuner som er små, med middels bundne kostnader per innbygger og middels frie disponible inntekter. Netto lånegjeld per innbygger i KOSTRA-gruppe 2 var i 2018 på 81.952 kroner. I Hedmark tilsvarende tall 78.376 kroner.

4.1.4 Likviditetsindikator

Som vi ser på en rekke andre finansielle nøkkeltall så viser også arbeidskapitalen i prosent av brutto driftsutgifter en positiv utvikling de senere årene. Fra 2013 har Våler kommune hatt en lavere gjeldsgrad enn KG2. Vålers evne til å betale sine forpliktelser ved forfall er styrket betydelig fra 2011. Andel arbeidskapital av sum driftsinntekter var i 2011 på 13 prosent, mens den 31.12.2017 er vokst til 28 prosent. I 2018 er arbeidskapitalen i prosent av driftsinntektene redusert til 20,2 prosent. Man bør imidlertid merke seg at indikatoren er svekket i forhold til 31.12.2016. Midler i bank er redusert fra 110 mill kroner i 2016 til 80 mill kroner i 2018.

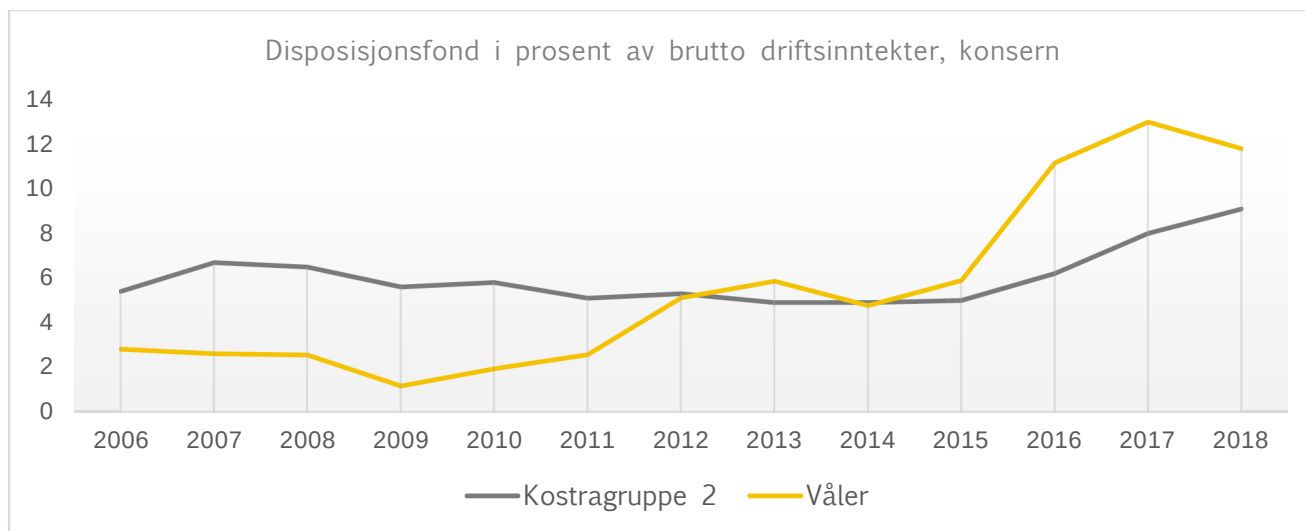
Arbeidskapital (eksklusive premieavvik):

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Omløpsmidler	103 413	114 987	111 347	143 958	180 277	184 821	175 105	158 916
Positivt premieavvik (akkumulert)	19 419	25 941	25 930	32 874	31 092	28 964	28 362	34 763
Kortsiktig gjeld	49 265	49 944	46 453	52 129	49 126	39 853	48 227	53 917
Negativt premieavvik (akkumulert)	-2 243	-2 175	-2 238	-2 103	-1 791	-1 480	-1 391	-1 081
Arbeidskapital	36 972	41 277	41 202	61 058	101 850	117 484	99 908	71 317
Arbeidskap.i prosent av driftsinnt.	13,0	13,5	13,0	19,1	30,2	33,1	28,0	20,2

TABELL 44

4.1.5 Disposisjonsfond

Indikatoren viser at kommunens disposisjonsfond over mange år har vært betydelig lavere enn snitt KG2. Men Våler har en langt mer positiv utvikling som tyder på at vi pr i dag har et tilsynelatende solid fond.

FIGUR 27

Men med tanke på de store utfordringene som møter Våler de neste årene er ikke dette å anse som en hvilepute og fondene blir raskt tomme hvis tiltakene som ligger inne i økonomiplanen ikke lar seg gjennomføre.

4.1.6 ROBEK-indikatoren

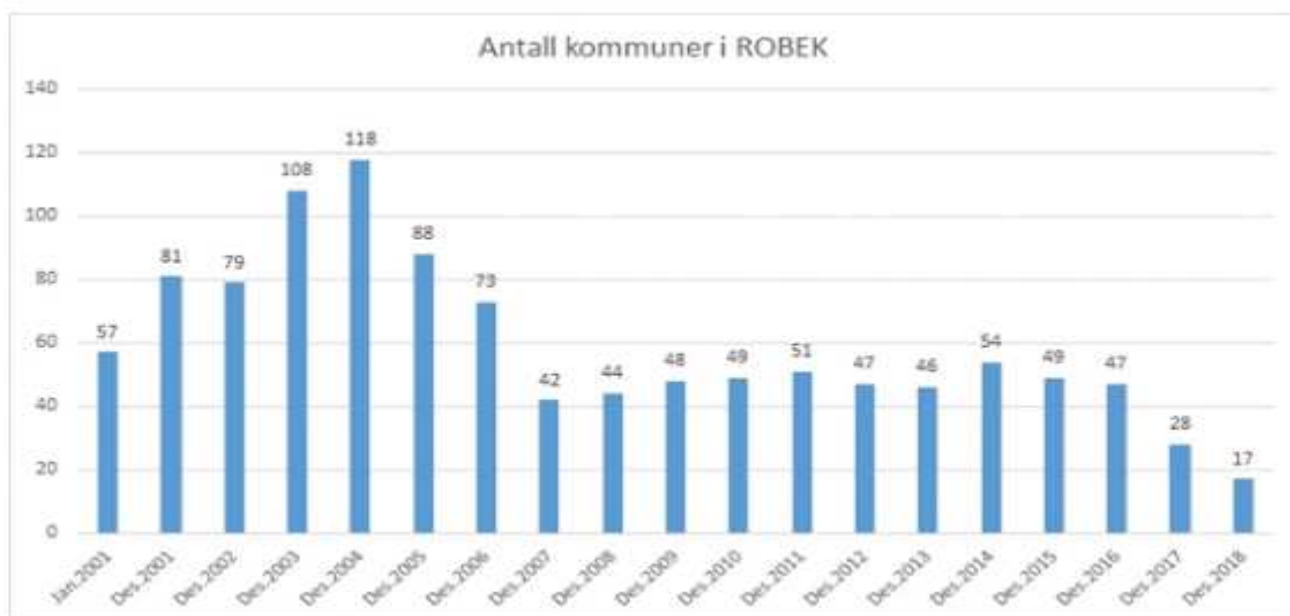
Våler kommune har ikke hatt akkumulert regnskapsmessig merforbruk siden den ble utmeldt av ROBEK i juli 2008 inntil i 2018. Da hadde kommunen vært innmeldt siden 01.01.2001. ROBEK er et register over kommuner og fylkeskommuner som er i økonomisk ubalanse. Kommuner og fylkeskommuner i ROBEK må ha godkjenning fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet for å kunne foreta gyldige vedtak om låneopptak eller langsiktige leieavtaler, samt at lovligheten av budsjettvedtakene skal kontrolleres.

Før de nye reglene i kommuneloven trådte i kraft i 2001 (ROBEK-registeret), måtte alle kommuner og fylkeskommuner ha en slik godkjenning fra departementet. Med de nye reglene ble godkjenningsordningen begrenset til å omfatte kommuner og fylkeskommuner med økonomisk ubalanse. Kommuneloven § 60 (§ 59 a) nr. 1 definerer hva økonomisk ubalanse innebærer.

Vedtak om opptak av lån eller vedtak om langsiktig avtale om leie av bygninger, anlegg og varige driftsmidler som kan påføre kommunen eller fylkeskommunen utgifter ut over de fire neste budsjettår, er ikke gyldig før det er godkjent av departementet, dersom:

- Kommunestyret har vedtatt å fastsette en økonomiplan uten at alle utgifter er dekket inn på økonomiplanen,
- Kommunestyret etter § 48 nr 4 har vedtatt at et regnskapsmessig underskudd skal fordeles ut over det påfølgende budsjettår etter at regnskapet er fremlagt,
- Departementet har fattet vedtak etter inndelingslova § 16a.

Det er fylkesmennene som skal lovlighetskontrollere årsbudsjett og økonomiplan.

FIGUR 28

Figur 28 viser antall kommuner som til enhver tid har vært innmeldt i ROBEK fra 2001 og ut 2018. Over denne perioden har over halvparten av kommunene vært inne på svartelista for kommuner med dårlig økonomi minst én gang. Pr. 31.12.2018 er det i Hedmark fylke ingen kommuner som er innmeldt i dette registeret.

4.2 Finansielle nøkkeltall målt mot anbefalte størrelser

Våler kommunes korrigerte finansielle nøkkeltall målt mot anbefalte størrelser en den sammenligningen som best beskriver kommunens økonomiske stilling «i dag».

FINANSIELLE NØKKELTALL (korrigerte størrelser)	2016	2017	2018	Anbefalt
Sunnhetsindikatoren				
Netto driftsresultat (i prosent av brutto driftsinntekter)	3,9%	0,6%	-5%	1,75%
Gjeldsbelastningsindikatoren				
Netto rente- og avdr.utgifter (i prosent av brutto driftsinnt.)	4,5%	4,6%	4,8%	<5%
Renteeksponeringsindikatoren (gjeldsgrad)				
Netto lånegjeld (i prosent av brutto driftsinntekter)	65,1%	67,3%	69,7%	<70%
Likviditetsindikatoren				
Arbeidskapital (i prosent av brutto driftsinntekter)	19,3%	20,4%	21,9%	10% - 15%
ROBEK-indikatoren				
Akkumulert regnskapsresultat (resultat etter årsoppgjør) – i prosent av brutto driftsinntekter	0	0	negativt	Ikke negativt

TABELL 45

Ut fra de anbefalte størrelsene kan vi fastslå at kommunens finansielle stilling er forholdsvis bra på nåværende tidspunkt. Den store utfordringen ligger i gjennomføringen av tiltakene som er planlagt i økonomiplanperioden.

4.3 Fremtidig utvikling

Våler kommune har basert på resultatet for 2018 en krevende økonomi, det er derimot nødvendig å se økonomien til kommunen i et videre perspektiv. Kommunen har store reserver i fond, store verdier i skog og eiendom og leverer gode tjenester. Det er en krevende periode kommunen står overfor, men utfordringene kan løses over tid med en god prosess og og uten å være innmeldt i ROBEK. Det er viktig å ta tak i utfordringene nå, mens vi har en handlefrihet, selv om det kan være enklere å utsette de vanskelige valgene siden Våler fortsatt har mulighet til å betale seg ut av problemene noen år til.

En økonomiplan skal i hht kommuneloven bl.a. gi en realistisk oversikt over inntekter, utgifter og prioriterte oppgaver for alle år i planperioden. Det vil bl.a. bety at økonomiplanen danner utgangspunkt for økonomisk styring. Stortinget bevilger kommunene kun ett-årig finansiering, og det vil derfor alltid knytte seg usikkerhet til en forventning om noe som skal skje lenger frem i tiden. En realistisk økonomiplan bygger således på sannsynlige forventninger, dvs forventninger som er verken for pessimistiske eller for optimistiske.

4.3.1 Prioriteringer i økonomiplanperioden

Midler til fordeling drift (1A)

	2019	2020	2021	2022
Til fordeling drift	220 237	217 862	218 033	209 248

TABELL 46

Framskrivningen av budsjettet i økonomiplanperioden 2019-2021 bygger på faste 2019 - kroner. Hovedandelen av det som går «til fordeling drift» kommer gjennom de frie disponible inntektene – bl.a. skatt på inntekt og formue samt rammetilskudd. Disse inntektene er i økonomiplanperioden basert på anslag fra Teknisk Beregningsutvalg (TBU). Her er anslagene for endring/økning i frie inntekter på landsbasis for årene 2019 og 2020 på 2,5 mrd kroner. For 2021 er anslaget på 2,6 mrd kroner. Dette tilsvarer en årlig realvekst på 0,9 prosent.

Årsaken til at beløpet «til fordeling drift» reduseres i 2019 har sammenheng med at det er budsjettet med 7,4 millioner kroner til ubundne avsetninger.

Fra 2020 til 2021 er det budsjettet med bruk av disposisjonsfondet med 5,2 millioner kroner for å saldere den planlagte driftsaktiviteten.

Midler til den kommunale tjenesteproduksjonen (1B)

	2019	2020	2021	2022
Fra skjema 1B	220 233	217 858	218 028	209 241

TABELL 47

Midler som går til virksomhetene er som for skjema 1A bygget på faste 2019-kroner. Endringene i økonomiplanperioden bygger utgiftsreducerende tiltak. Fra 2019 til 2020 er rammen redusert med ca. 2,3 MNOK.

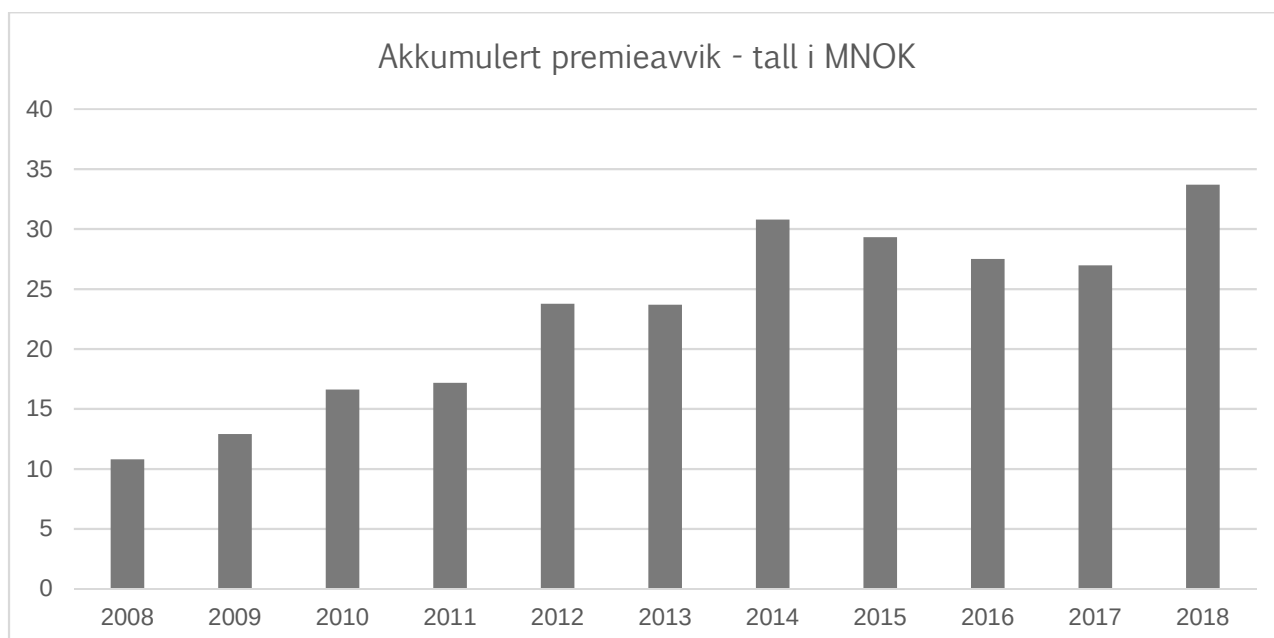
For detaljer vedrørende økonomiplanen henviser vi til budsjett og økonomiplan for 2019 – 2022.

Investeringer

I økonomiplanperioden legges det opp til investeringer på i alt 307 MNOK, hvorav skole og aktivitetshus står for den største andelen med kr. 247 MNOK. Finansieringsbehovet er i perioden satt opp med 310,5 MNOK. For disse investeringene er det lagt opp til nye låneopptak på 162,2 MNOK.

Premieavvik

Akkumulert premieavvik for Våler kommune er pr. 31.12.2018 på 33,7 MNOK. Akkumulert premieavvik består av det årlige bokførte premieavviket – som er forskjellen mellom innbetalt pensjonspremie og beregnet netto pensjonskostnad – og amortisert premieavvik. Amortiseringen (utgifts-/inntektsføring av tidligere års positive/negative premieavvik) blir fra 2002 til 2011 amortisert over 15 år, perioden 2012 og 2013 over 10 år og perioden fra 2014 over 7 år. Siden de positive premieavvikene har vært store tar det lang tid å utgiftsføre disse til null over en periode på 15 år. På denne måten har det akkumulerte premieavviket fått lov å vokse, mens det fra 2014 skal utgiftsføres over 7 år. Premieavviket som oppstod i 2002 vil nå være ferdig amortisert (utgiftsført) i 2017. Premieavvik som oppstod i 2003 vil bli ferdig amortisert i 2018 osv.

FIGUR 29

Som vi ser av figur 29 så faller akkumulert premieavvik for Våler kommune fra 2014, mens det får en ny økning i 2018. Dette har også sammenheng med at de siste års positive premieavvik har vært mindre enn mange av de foregående årene i tillegg til at amortiseringstiden er endret fra 15 år til 7 år.

Selv om premieavviket (gjeld uten betalingsforpliktelse) er synkende er dette gjeld som må dekkes gjennom kommuneregnskapet. Det er mange millioner det skal finnes dekning for og dette må gjøres gjennom å skape tilstrekkelig handlingsrom.

4.3.2 Nøkkeltall

Ut fra hvordan økonomiplanen er utarbeidet er det svært vanskelig å gjøre beregninger på de økonomiske nøkkeltallene i årene fremover. Selv om vi i budsjettskjema 1A har tatt hensyn til TBU's anslag på utvikling av frie inntekter vil det allikevel være utfordrende å finne korrekte grunnlagstall

beregning av økonomiske nøkkeltall i økonomiplanperioden. Korreksjoner av resultatene i regnskapet, slik som avsetninger og bruk av fond, premieavvik, pensjonsforpliktelser og ubrukte lånemidler er svært vanskelig å si noe om i fremtiden. Økonomiplanen bør i fremtiden utarbeides etter økonomisk hovedoversikt slik at tallstørrelser som sum driftsinntekter, sum driftsutgifter er tilgjengelige. Dette vil gjøre det enklere å vurdere nøkkeltallenes utvikling.

For å kunne belyse utviklingen basert på de prioriteringene som er vedtatt i økonomiplanen plukker vi derfor ut noen sentrale nøkkeltall.

Netto driftsresultat

Våler kommune bør ha en forsvarlig økonomiforvaltning som legger til rette for fremtiden. Anbefalt måltall er fra 2017 satt til 1,75 prosent av sum driftsinntekter. TBUs måltall ble nedjustert fordi momskompensasjon av investeringer fra og med 2014 ikke lenger kunne føres i driftsregnskapet. Med en befolkningsprognose som viser nedgang, store låneopptak i økonomiplanperioden og et økt behov innen pleie- og omsorgstjenester om noen år, vil det bli krevende å oppnå en anbefaling om 1,75 prosent netto driftsresultat. Det er kritisk at utgiftskutt vedtatt i økonomiplanen blir gjennomført. *Utviklingen i driftsinntekter, driftsutgifter og renter og avdrag er helt sentrale med tanke på å få ut tilfredsstillende netto driftsresultater i årene som kommer.*

Utvikling i lånegjeld

I økonomiplanperioden (jfr. årsbudsjett/økonomiplan 2019-2022) vil Våler kommunes lånegjeld (lån inkl. formidlingslån) øke med 162 MNOK. Renter og avdrag belaster kommunebudsjettet direkte og Våler kommune drar nytte av at renten er lav. En økning i rentenivået vil belaste budsjettet ytterligere, men det er ikke all lånegjeld som påvirker kommunen, da gjeld knyttet til selvkostområdet ikke er renteutsatt for kommunens del. *Utviklingen – slik økonomiplanen er lagt fram – vil være negativ, og det bør tas opp til bred diskusjon om hvordan man skal møte disse utfordringene.*

Likviditet

Nivå, sammensetning og utvikling av arbeidskapitalen er sentrale forhold i et kommunalt regnskap. Det er viktig at den finansielle styringen er slik at arbeidskapitalen til enhver tid er stor nok til at kommunen kan betale sine forpliktelser til rett tid. Tilgang på midler – spesielt bankinnskudd – vil bli utfordrende i en tid med store investeringer. Bruken av ubrukte lånemidler vil redusere bankinnskuddsmidler betraktelig når investeringene skal finansieres. Selv om arbeidskapitalen i dag ser tilfredsstillende ut er dette *en indikator det er all grunn til å følge nøye med de neste årene.*

Disposisjonsfond

Disposisjonsfondet er gjort nærmere rede for i kap. 3.3.7. Pr i dag synes nivået å være bra, men det bør legges en plan for hvordan fondet skal disponeres videre fremover. Det er dette fondet som i stor grad skal være med på å egenfinansiere fremtidige investeringer og samtidig fungere som en «støtpute» når det inntreffer uforutsette hendelser i tjenesteproduksjonen. *Kommunen vil få utfordringer fremover med tanke på å opprettholde et fornuftig handlingsrom.*